

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСНА

XI.

Ишлази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VIII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

пише М. М.

NACIONALNA
(Национална)
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Љубазни мој! Као што смо већ досада говорили, клетва је забрањена; али поред свега тога има случајева, у којима заклетва не само да је дозвољена, него се она по дужности од некијех људи и захтјева, да је положе. А то су ови случајеви:

Кад Књаз — наш Господар — и домовина наша од нас потребују вјерну службу, тада унапријед од нас захтјева се, да се закунемо, т. ј. да се обећамо и то заклетвом потврдимо, да ћемо вјерно и поштено служити Господара и домовину.

Тако је дужан и војник, при ступању у службу војничку, положити заклетву, да ће вјерно служити Господара и отаџбину, и да ће у вријеме потребе и живот свој за њих жртвовати.

Судија је дужан, да се закуне, како ће право, без мита и ајтера свакоме судити,

Сваки званичник дужан је положити заклетву, да ће своје дужности, којих се прима, праведно, тачно и уредно обављати.

Још се може заклети сваки човјек, кад га надлежни суд позове да истину каже у односноме питању, да суд у дотичној парници дође до истине. У овоме случају сваки се слободно може заклети. Али такви дужан је строго пазити, да се нипошто не закуне за оно, што му не би добро било познато.

Кажи ми: јеси ли вазда вјеран остао (за чиновника и војника) заклетви, коју си према својему положају Господару и домовини положио?

Јесам Господару, мојему земаљскоме Владаоцу, вазда сам вјеран био и бићу, и за Њега и Његов Дом и отаџбину вазда сам готов и живот свој жртвовати.

Ја сам заиста увјерен, да би ти, као и сваки Црногорац, за нашега добродушног Владаоца, Његов Дом и отаџбину напуштајући, живот свој жртвовао. То заслужује сваку похвалу, али и пред те његове готовости опет се може гријешити: Богу, Господару и домовини, а то: ако се по заклетви не бисмо старали, да у нашем званичноме раду у свему будемо праведни, вјерни и трудољубиви. Кад би чиновник или војник, па ма којег звања и чина он био, све своје дужности у реду вршио, а једну саму хотимично напустио, огријешно би се о датој својој заклетви.

Зато ти, као твој духовни пастир, препоручујем, да у свакој својој званичној дужности будеш вјеран и поштен.

Трудићу се, духовниче, да се вазда тако владам.

Јеси ли се кад на суду криво заклео?

Нијесам.

Немој се нигда криво ни заклети, јер ко се криво закуне, тај с Богом ратује, а ко у такви рат уђе нека се никаквоме добру не нада.

Јеси ли се ти на твоје старјешине љутио онда, када су те они опомињали, да се у чем поправиш?

Не могу казати да се нијесам љутио, кад би ме старјешина (у дому и у званичним дужностима) покарао и у чем опоменуо.

То није лијепо. Старијима у дому и у служби вазда ваља бити покоран и послушан; јер и мала непослушност може дати повода врло штетнима пошљедицама.

Јеси ли кога псовао и ружио?

Јесам једном сусједа Јова псовао, кад ми је са стоком поарао ливаду, која бијаше за косидбу приспјела.

Псовати ближњега велика је грехота. Језик је дар Божији. Њим ваља лијепо говорити, а грдно никда. Ако ти је сусјед Јово учинио штету, ти си му дужан био опростити. Ко не опрашта пријеступе својијема ближњијема, неће ни њему Бог опростити гријехове његове. У молитви Господњој молимо се: „опрости нам дугове наше, као што ћемо и ми опростити дужницима нашијема.“ Ако ли ти је била таква штета у ливади, да је нијеси могао прегорети, онда си могао пријавити суду, да ти од Јова штету намири.

Духовниче! А можемо ли се ми надати, да ће нам Бог опростити гријехове наше, ако ми будемо опростили онијема, који су нас увриједили и криво нам учинили?

С пунијем правом можемо по ономе, што је речено у молитви Господњој.

Е кад је то тако, ја ћу од сада вазда опрашћати све оно, што би ми други неправо учинио или ме увриједио.

Јеси ли кад што на исповиједи затајио, да га не исповиједаш?

Пијесам с намјером, ако што, Боже ми опрости, не будем нехотично заборавио.

Ни заборавити се при исповиједи ништа не смије. А да се ништа не би заборавило, ваља се вазда предходно за исповијед приуговорити. Онај, који би од

духовника утајио који гријех или би га заборавом изоставио неисповиједана остао би му неопроштен.

IV. Заповијед.

„Помни день субботный, еже святити его: шесть дней дѣлай, и сотвориши въ нихъ вся дѣла твоя, день же седмый суббота Господу Богу твоему“.

Сјећај се дана (суботнога) недјелнога, да га светкујеш: шест дана ради и сврпи све послове твоје, а дан недјеља нека је Господу Богу твојему.

Јеси ли светковао дане недјељне и празничне, то јест: јеси ли у те дане радио или слуге своје приморвао да раде?

У те свечане дане нијесам радио, али опет не могу казати, да у те дане нијесам гдје што припатком и учинио.

Грехота је велика драги мој, радити у дане недјељне и празничне. У прасара времена каменовали су оне, који би радиом порушили дан суботни. У седмици има седам дана. Бог је за Себе један само дан оставио. Других шест нама је даровао, да у њима порадимо све наше послове. Усудимо ли се ми, да радимо у дан недјељни, онда му тај дан крадемо, јер га по Његовој заповиједи не употребљавамо Њему на службу, ради нашег спасења. Они, који раде у дане недјељне, а не иду у цркву, не могу добити благослова Божијега на те радње.

Ако имаш слугу или слушкињу у дому твојему, дужан си у те дане и њима дати одмора; јер Господ заповиједа: „седми је дан одмор Господу Богу твојему: тога дана немој радити, ни ти, ни слуга твој, ни слушкиња твоја, ни живинче твоје, ни странац, који је међу вратима твојима“.

Трговци, који у дане недјељне и празничне тргују, прије ће осиромашити, него се обогатити.

Јеси ли у дан недјељни и празнични одио у цркву; и јеси ли се у те дане и у дому Богу молио?

Недјељом и празником ријетко сам у цркву одио; у дому се пијесам молио онолико, колико је требало.

То није добро. — Не посјеђавати цркву у дане свечане велики је гријех. Црква је дом Божији. Она је школа, у којој се учимо вјери и другима хришћанским дужностима. Храм је љекарница, која нам лијечи наше тјелесне и душевне немоћи. У храму Божијему наше молитве саједињавају се са молитвама Божијих угодника, те тако њиховим посредовањем прије бивају услишане, него ли молитве домаће. Зато дужни смо у дане свечане оставити све наше послове, па без љености вазда одити у цркву на Божествену службу.

Кад у цркву идеш са собом води и дјецу своју. А тако (ако је старјешина) и млађе своје, а и слуге савјетуј, да у цркву на службу иду.

У житији св. Јулијане читамо, да она у вријеме једне студени за неко доба није у цркву одила, јер није имала ни обуће, ни алина, да ту студен издржи. Једног недјељног дана, кад свештеник на јутрењу у цркву уђе, одмах чује глас, који му дође од иконе Пресвете Богородице и рече му: „иди, па кажи милостивој Јулијани, нека одмах у цркву дође, јер је домаћа молитва пријатна Богу, али не колико црквена“.

Јеси ли ти вазда у цркви стајао са страхом Божијим?

Јесам, али бојим се не баш онако, како је требало.

Драги мој! Треба да знаш, да је у цркви сам Исус Христос, Спаситељ наш. Он ондје присуствује у св. Причешћу, и у св. Евангелију, које садржи Његову св. науку. Ту је присутна Пресвета Богородица. Анђели и Светитељи. Они се у цркви моле с нама заједно и приносе наше молитве Творцу небесноме, те тако својим заузимањем испрошавају нам помоћ и благодат Божију.

Сјећај се, дакле, свега овога, па у храму Божијему стој са страхом и пристојношћу знајући, да се ондје налазиш окружен Светитељима. А цркви слушај молитве не само ухом, него их примај и срцем.

Јеси ли у цркву одио из обичаја и радозналости, да чујеш црквено појање, или да некога видиш?

Истину морам казати, у цркву гдје кад пођем и ради скупштине, која у извјесне дане бива пред црквом, да се мало у друштву провеселим, а молим се и Богу.

У цркву вазда ваља одити са том поглавитом цијељу, да се помолиш Богу, Пресветој Богородици и Божјим угодницима. А ко не иде у цркву ради тога, него ради чега другога, тај страшно гријеш. Неки кад се врате кући осуђују, како им црквено пјеније није било повољно; како су виђели ово или оно, које им се није допало. Такви тијем показују, да их је у цркви мало занимала молитва, као права и главна цијељ, због које су у цркву дошли.

Кад си због некијех довољнијех узрока био спријечен, да не дођеш у цркву, јеси ли дома, или, ако си био, на путу мислио о Богу; или си се у то доба веселио, играо или гријех чинио?

Бивало је, да сам тада и проводио вријеме у беспосленијем разговорима, али се обећајем, да нећу тако радити у будуће.

Да се нијеси у свечане и за молитву одређене дане са ким свађао; кога вријеђао или преварио?

Свађу избјегавам вазда, али ме понекад један сусјед напада и примора ме, да с њим дођем до ријечи.

Од свађе клони се, како у кући тако и ван куће, вазда, а особито пази да то избјегаваш у дане свечане. Дан посвећен за молитву и одмор дужан си проводити побожно без свађе и рђавијех дјела.

Ако те сусјед или ко други наљути, или те непристојнијем ријечима обаспе, прођи га се, и опрости му, па ће и теби Бог опростити твоје погрјешке.

Јеси ли у недјељне и празничне дане употребљавао толико времена, колико би могао прочитати нешто побожнога из св. писма, и за домаћу молитву и за чињење којега доброга дјела?

Бива, да погдјекад што прочитам, што је побожно, али то у ријетко. — Молио сам се у дому, али признајем, да нијесам колико је требало. Нијесам у стању да бих могао чинити каква особита добра дјела, али колико је могуће рад бих био чинити их. Кад ми дође сиромах на врата, колико се може подам му.

Недјељне и празничне дане дужни смо употребљавати на дјела богоугодна, а све на славу Божију.

У таква побожна дјела на првоме мјесту спада и читање св. писма, молитве, размишљавање о Богу, о души и о чињењу добријех дјела. Душа, која би за дуже вријеме липена била св. слова Божијега и молитве, узнемирена је, јер није нахрањена духовном храном. Сјећај се, да човјек не би могао бити жив о самоме хљебу, кад не би био нахрањен храном св. слова Божијега и молитвом. Човјек освјежен источником живе воде слова Божијега, а поткријепљен молитвом, преко које силази благодат Божија, повољније и срећније успјева у свијема дјелима за своје срећно живљење. Оваквијема драгоцјенима добрима користује се човјек празновањем недјељнијех и празничнијех дана.

Ради оваквога нашега добра Бог је и установио празничне дане. Зато настој, да се користујеш овако за нас светом и корисном установом.

Обећајем се, духовниче, да ћу се тако владати.

Јеси ли се сваке године редовно, у своје вријеме, по уставу св. цркве спремао за исповијед и св. причешће?

Гдјекоје године пропуштавао сам учинити ту св. дужност. Кајем се за то и обећајем се, да то више нећу нигда изостављати.

Тако, драги мој, немој нигда ту св. дужност занемарити, јер ко ту дужност пренебрегава бар једном у години у св. часне пости учинити, тај тешко гријеш.

Јеси ли у дане недјељне и празничне окупљао око себе дјецу своју (ако је старјешина) и млађе своје уку-

ћане, да их поучиш у закону Божијему, да им покажеш добри пут хришћанскога живота и да их привикаваш свему ономе, што је побожно, поштено и пристojно?

На жалост тијем се не могу похвалити. — Истина, нијесам научен, па да знањем могу користовати моје домаће, али очитујем пред Богом и тобом, Његовијем служитељем, да не чиним ни оно, што бих могао.

Жао ми је да не чиниш онолико, колико знаш и колико би могао. Не старати се о добрима савјетима и науци својијех домаћијех неопростив је гријех. Такви гријех, кад зрело промислиш, теретити мора твоју душу, јер не чиниш оно, што си дужан.

Обећајем се, да ћу то чинити.

Тако, драги мој, вазда то чини, па ће Бог благословити тебе и твоје домаће.

Јеси ли свечане дане проводио у непристојноме весељу, играма и некориснијема разговорима; у дјелима непобожнијема, и тијем занешен заборавио, да је то дан Господњи?

Од свега тога имао сам дијела. — Признајем, да нијесам те дане проводио онако, како је требало, али каквога особитога гријеха у те дане учинио нијесам.

У те дане заборавити на заповијед Божију, па не светковати онако, како Бог заповиједа, страшан је гријех. Колико је то страшно привешћемо један примјер из старога времена. Ево тога примјера: Кад Јудеји у староме завјету не светковаху дан празнични по закону, преко пророка Господ им рече: „Празнике вапе не трпим“ (Исх. 1, 14.)

О како су страшне ове ријечи Божије. Оне су пуне гњева Божијега. За то, љубазни мој, труди се, да проводиш дане празничне у побожности, па у те дане избјегавају непристојна весеља и игре, развратне разговоре, опадање ближњега, пјанство, блудство, свађу и свако рђаво дјело. Ако се овако не будеш владао —

сачувај Боже — могле би се и на тебе однијети оне страпне ријечи Господње, негда Јудејима речене.

Јеси ли се у дане недјелне и празничне молио Богу за твоје умрле сроднике, и за оне, који су живот свој жртвовали за св. напу православну вјеру и драгу нашу домовину?

На дан смрти којег од мојијех сродника држим службу и парастос за њихове душе, али тако често у свечане дане на жалост не приносим Богу молитве за њихове душе.

Што чиниш службе и парастосе за умрле своје сроднике, кад је њихова годишњица, то чиниш сасвијем добро и лијепо, и то заслужује сваку похвалу. Препоручујем ти, да тако вазда и у будуће радиш. Али ми је много жао, што се редовно сваке недјеље и празника не сјећаш њих у твојијема молитвама. Молигве наше, које ми приносимо сами са своје стране за наше покојнике, много помажу њиховима душама. Онај, који љуби своје сроднике, докле су живи, тај не би имао ту љубав заборавити, ни послје смрти њихове. Њихову љубав чим би могли боље показати, него молитвом за спасење њиховијех душа. Кад се молиш за умрле, тада изражаваш своју вјеру о ускрснућу мртвијех. Таква молитва помаже душама умрлијех. Те молитве и тебе побуђују, да избегаваш рђава, а да чиниш добра дјела. За своје умрле моли се онако, као да се твоја душа находи у паклу. Предосјећај њихове муке, па се из дубине душе твоје топло моли за спасење њихово.

Такође моли се Богу за спасење душа онијех јунака, који су у ратовима погинули за обрану наше св. православне вјере, српске слободе и наше отаџбине. За вјерске и народне светиње они су животе своје жртвовали. И тијем су заслужили, да им потомство вјечном молитвом за њихово спасење благодарност изјављује.

Духовниче! Пред Богом и пред тобом обећајем се, да ћу се вазда Богу молити за душе, како мојијех срод-

ника, тако и онијех, који су витешки погинули за нашу св. вјеру и српску независност.

Јеси ли светковао своје крсно име онако, како ти је дужност палагала?

Славио сам га по сиромашки, како сам могао.

Ја знам, да си га славио, али не знам: јеси ли ти са твојијема домаћима испунио све дужности, које се од тебе и твојијех укућана ишту.

Просфору, пуње и свијећу оног дана шаљем у цркву, а госте дочекам и по могућству угостим. И тако комад, хљеба, чапа пића, а и добра воља и љубав гостима не оскудјева.

То је све лијепо, али с тијем није све потпуно извршено.

Кад се спремаш да прославиш своје крсно име, настој, да по могућству набавиш, што је потребно за дочек твојијех гостију. **Али особито пази на главну цијељ твоје крсне славе. Врло је важно да се како ћеш што побожније прославити својега Светитеља.**

Уочи крсне славе **запали кандило** пред иконом крснога Светитеља. (Икону крсне славе сваки је дужан имати у својему дому. Ово духовник нека свакоме напомене да је купи, ако је не би ко имао.) Пред њом ти и сви твоји домаћи, а и гости, или намјерни, који би се десио у дому твојему, помолите се Богу и крсноме светитељу, па тек последије молитве приступа се вечери. Тако учините и прије спавања и у јутро чим устанете. **Канђело или воштаница** пред иконом нека једнако цијелог дана гори. Кад буде вријеме од цркве понеси у цркву просфору, пуње и свијећу, а с тобом нека пође још који члан твога дома и с вама гости, који би прије службе били дошли, па престојте Божествену службу.

Тога дана у цркви и у дому помолите се Богу и својему светитељу за спасење душâ умрлијех вашијех, који су записати у вашој кућевној читули, како би и

душе њихове на небу посредством вашијех нолитава̄ осјетиле вапе земаљско славље.

Послије молитве, коју сте тако у цркви и дому извршили, угостите своје госте свијем, што је Бог дао и вапа кућа.

При обједу на трпези запали свијећу воштаницу и напијте у славу Божију и светитељеу.

Прије или послије кад свештеник дође да по обреду прекади и посијече крсни колач, сви се поново с њиме помолите.

Тога дана немој допустити, да се у твојој кући — сачувај Боже — омрси, ако је дан постни; да се пријећу границе у пићу; да се чују рђаве ријечи; да се ко свади, или ишта да се догоди, што не доликује светињи твоје крсне славе, јер би то била велика грехота.

На твоју крсну славу треба да се постараш, да се нахране сиромаси, који би ти тога дана на врата дошли или се гдје у близини налазили. Св. писмо вели: „Кад чинимо гозбу, позови сиромасе, црсте, хрме и слијепе... То што они потроше, Бог ће ти платити.“ А на другоме мјесту говори: „Онај, који угости невољнога, тај угошћава самога Господа Исуса Христа“.

Ако овако будеш прослављао крсно име, помоћи ће ти Бог и крсна слава.

Духовниче! Обећајем се вазда тако прослављати своје крсно име.

Ако је у твојему мјесту била потреба да се нешто као порез по народу покупи: за цркву, школу, или другу коју добротворну цијељ, јеси ли ти добровољно дао твој мгући прилог?

Кад се у нашему селу поправљала црква, нас сељане подијелише главари у два реда и одредише, да први ред за радњу цркве плати више, а други мање. При тој подјели ставили су ме у први ред. Мени се чињаше да хоћаше правије бити, да су ме према мојему имању ставили у други ред, да мање платим. Зато сам се про-

тиво, али ми то не помога, те платих први ред. У овоме можда сам се огријешо. Тако је исто било и при купљењу приреза за школу. За друге цијељи прилагао сам, колико сам могао по могућству.

Нијеси лијепо учинио, што си прилог дао цркви и школи са негодовањем. За онај само прилог, који добровољно дајеш можеш од Бога награду очекивати. Бог не гледа, колико ко даје, него гледа, са каквим га срцем даје. Кад је Мојсије правио старозавјетну скинију — ондашњу цркву — тада је сваки приносио све, што му је Мојсије наредио, а то: неки злато, неки сребро, неки драго камење и све што је нужно било за ту грађу. Али нико: ни богати, ни најсиромашнији није се противио да да оно, што му је наређено било. Зато вазда кад дајеш за цркву, за школу или за другу коју добротворну сврху, вазда подај с добром вољом, ако желиш да ти тај прилог Бог прими.

Духовнице! Вазда ћу се у будуће тако владати.

Признајеш ли ти, да је св. наша Православна црква св. науку Христову све до данас сачувала онако, како су то св. апостоли учили и сабори утврдили?

Признајем и вјерујем, да је наша св. православна црква у потпуној чистоти и истини све до данас неизмјенљиво сачувала св. науку Христову онако, како су је св. апостоли од Христа примили и св. сабори утврдили, и тијем она превасходи све друге инославне цркве.

Тако, љубазни мој, св. наша православна црква права је наша духовна мајка. Она нас духовно рађа у св. крштењу и освећава нас другима св. тајнама. Она нас кријепи светом и божанственом науком Христовом. Она нас очишћава, исцјељава, успокојава и учи, како ћемо угодити Богу и како ћемо бити спасени.

Љубазни мој! Замисли, да је овај свијет као пространо море, које је узбуркано таласима разнијех људскијех страсти; а црква је у средини тијех таласа као лађа. Крмило те лађе у рукама је Христовима. Сваки

онај, који се нађе изван те лађе погинуће, јер ће бити задављен таласима људскијех порока. За то ти препоручујем, да се нигда не угледаш на оне, што се тобож мудри чине, па тијем запешени изван цркве, те спасоносне и Богом храњене лађе себи спасења траже; него храни и чувај све свете установе црквене, као поуздана средства, да овога свијета срећан, а другога спасен будеш.

Духовниче! Слушам и обећајем, да ћу се тога вазда држати.

Јеси ли вазда својски радио своје послове преко седмице у шест за радњу одређенијех дана?

Радио сам, али је било чешће дана, које сам и светковао.

Драги мој! Има некијех заповједнијех празника, које је св. Црква за свјетковање одредила. Кад се ови дани случе у један од шест раднијех у седмици дана ваља га по уставу светковати. Али неки дијени људи несмислено граде којекакве називе свете, те светкују као: младе петке, прољетње четвртке и многе друге незаповиједне празнике. Овакви лијени људи заборављају оне ријечи Божије: „шест дана ради и сврши у њих све послове твоје.“ Ниједан добри хришћанин ове Божије ријечи не смије заборавити. Како би гријешни онај, који би радио у недјељне и празничне дане, тако гријешни онај, који не ради у шест раднијех дана. У почетку Адаму је наређено било: „у зноју лица твојега јешћеш хљеб, докле се вратиш у земљу, од које си створен.“ По овој наредби Божијој Адам је обдјелавао земљу. То што је речено било Адаму, то је исто речено и нама, Адамовијем потомцима. Ко ради — биће ситан хљеба, ко не ради — биће ситан глади.

Ово запамти, па се тако владај.

Твоје, духовниче, добре савјете нигда заборавити нећу и обећајем, да ћу се вазда по њима управљати.

При почетку и свршетку сваке твоје радње помолиш ли се Богу, да ти благослови дјела твоја?

Гдјекад молим и иптем Божији благослов, али то баш вазда не чиним.

То није лијепо, што вазда при свакоме дјелу не просиш Божији благослов. — То је гријех и велика штета, јер ниједан рад не може бити срећан, ни користан, ако није од Бога благословен.

Сваки хришћанин дужан је свако своје дјело започињати и свршавати са молитвом и благословом Божијим, ако жели да му радња срећна и корисна буде. Ради примјера привешћемо овдје једну причу из житија светих, а то: „једанпут један господин дође у Лавру Печерску, и код игумана остане на објед. На простој трпези постављено је било просто јело. Ово јело по своме укусу допане се госту. Он тијем изненађен рече: „код моје куће има свега у изобиљу, разнијех набавака из странијех земаља. Поред тога и кувари су врло вјешти у своме занату, све знаду спремити да боље бити не може. Али поред свега тога, опет нијесу им слатка јела, као што су ова.“

Старац Игуман одговори: „Господине! Код нас у Лаври, кад братија имају да изврше који посао, они по уставу најприје помоле се Богу, да им благослови радњу. Кад ставља брашно да мијеси хљеб, или воду у котао, да јело готови, све то чине са призивом благо-слова Божијега. — То је узрок, што је наше скромно јело слатко и укусно. А код вас напротив: ваше слуге сваки посао почињу са свађом и препирањем. Такви начин није без гријеха. А гдје је гријеха, не може бити ништа пријатнога. Поред тога опет ваши домоуправитељи и за мали недостатак карају и злостављају несретње служитеље, те њихове патње, а често и сузе загрчавају ваше брашно, па, ма оно и скупоцјено било, не може нигда бити слатко.“

Господин сагласи се са овом причом доброга старца духовника и узевши благослов отиде.

Сагласи се и ти, љубазни хришћанине, и прими у своје срце, да је овај добри савјет старца светитеља и теби врло потребит, па и ти сваки свој посао започињи и свршуј са молитвом и благословом Божијим.

Обећајем се, да ћу то вазда чинити.

Кажи ми: чуваш ли свете и црквом установљене четворо постију преко године?

Постим их, али бива, да гдје кад у томе и погријешим.

Ко мрси у петке, тај у велики гријех себе уваљује, јер се тијем престапа једна св. установа црквена. Адаму у рају било је наређено, да од једне воћке не једе, али кад је он од ње окусио био је ишћеран из раја. Тако страшну казну он, а последије њега и цијело његово потомство није заслужило због тога, што је он просто појео плод од једне воћке. А да од чега је сљедовала она тешка казна? Од тога, што је Адам престапуио Божију заповијед!

Овако ваља разумјети и за наш пост. И нико не смије мислити да нема грехоте у јелу, него у дјелу.

Четворо постију ваља постити, и то: пост Божићњи, Ускрсни (часни), Успенски и Петровски; а осим тога ваља постити петак и сриједу преко године; Крстов дан 14. Септембра, и Усејековање св. Јована 29. Августа, и друго дане, ако би то одредио мјесни Епископ у вријеме какве нужде.

Пост тјелесни ваља здружити са постом духовнијем, то јест, онда када се уздржавамо од јела, дужни смо се уздржавати од свијех рђавијех дјела.

Обећајем се, да ћу по уставу св. цркве хранити Богом и Њом установљене пости.

Јеси ли (ово за судију и за све оне достојанственике, који имају власт, да суде и пресу-

ђују) био равнодушан и хладан, кад си примјетио, да неко омаловажава светињу свете православне вјере?

Нијесам, нити ми то дао Бог.

И немој — драги мој — нигда и никоме допустити, да у твојему присуству омаловажава светињу цркве и моћ вјере. Ако би се случило, да то кад год и чујеш, поучи и савјетуј слабомоћнога преступника, да се поправи. Не буду ли твоји благи савјети на њега упли-висали, онда му силом власти запријети, како његово лакомислено умствовање не би кога од простијех са-блазнило.

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA —>#<—
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

КРАТКИ ИЗВОД ИЗ ОСНОВНОГ БОГОСЛОВЉА

Арх. Августина

Изradio Ж. Драговић.

(Свршетак.)

Ш. Д И О.

О чувању истинитог хришћанског открочења у православној цркви.

Начин којим су распростраране и чуване богооткривене истине.

Божанствено открочење, преко којег је дата хришћанска религија, прелазило је од првих људи најприје као усмено предање; затијем су га записали Мојсије и пророци, а најпослије довршио га је Јединородни Син Божиј Исус Христос, и тако је оно предато апостолима, и они су га проповиједали људима нешто усмено, а нешто писмено, и у таквом облику примила га је, најпослије, васељенска Црква Христова, у којој се и до данас у свој пуноћи и истини чува. Према овоме ми морамо говорити најприје о Св. Писму и Св. Предању, као двама путовима, којима су те истине распростраране, а затијем — о Цркви, као чуварки тијех истина.

1.) Свето писмо и његова богодуховеност.

Свакоме је без сумње познато, да се Светим Писмом називају књиге, које су у Старом Завјету написали пророци, а у Новом — апостоли. Те књиге скупа називају се Библија (књига). То су особите књиге, које нијесу налик на друге обичне и необичне производе људске. По садржају то је — открочење Божије људима у писму; по постанку — то није толико дјело самијех пророка и апостола, колико дјело Духа Божијега, који је преко њих говорио. Ради примања и распрострања Божијег открочења потребити су били нарочити богодуховени или Богом просвијекени људи, какви су и били сви писци свештених књига и то је један од битних услова Божијег открочења, без којег се оно не би могло ни јавити у облику, који му доликује. И заиста, писци старозавјетних књига често говоре о себи као о људима, који се налазе под особитим Божим ути-

цајем (Исх. 4, 12; Втор. 1, 18; Исавија гл. 6; Јер. 1, 6—9; Псал. 44, 2 и т. д.); о новозавјетним свештеним писцима често се у писму говори, да они *имају Христов ум* (1. Кор. 2, 16), и да они ништа нијесу ни мислили ни радили *сами собом*, но да им је способност дата била *од Бога* (2. Кор. 3, 56). Познато је још и то, да је Исус Христос не само обећао, но заиста и послао Духа Светога, да их Он научи *свему* (Јован 14, 26; 16, 13); обећао им је такођер дати *уста и премудрост* (Лука 21, 15), што им је без сумње неопходно било, нарочито кад су они науку Исуса Христа писмено излагали за сва будућа времена. Према свему овоме можемо извести закључак, да је богодуховеност свештених писаца непобитна, и да се она увијек признавала и у Старом и у Новом Зајету (2 Петр. 1, 20, 21; 2 Тим. 3, 15—17).

Како су разни богослови разумијевали богодуховеност Св.

Писма. Прави појам о томе.

Историја развића богословске мисли износи нам веома различита мишљења, која су била код разних богослова о богодуховености Св. Писма. Једни од њих (Јустин Мученик, Атинагор, Тертулијан и стари протестантски богослови XVII в.) разумијевали су ту богодуховеност веома строго и узимали су, да су свештени писци били само тростъ, органъ, труба Св. Духа и да су у екстазу проповиједали и писали открићење *без учешћа у то сопствене свијести и воље*. Они су држали, да су и најмањи знаци Св. Писма, као ријечи, писмена, интерпункција и т. д. били инспирирани писцима од Духа Светога при самоме акту писања. Други су разумијевали то надахнуће као просто *просвјећење* од Духа Светога, али да су писци не само били свјесни тога, него да је и њихово лично дјеловање остало у свој сили, па да се још и повећало (Ориген, Елифаније, Јероним, Василије Велики, Златоуст). Но одређујући божанствено надахнуће, богослови нијесу одредили, у чему се састоји богодуховеност *свештених књига* и да ли је све у њима богодуховено, или има штогод, што је просто човјечанско и што припада самијема свештеним писцима. Средњевјековни схоластичари, као и протестантски богослови XVIII в. разумијевали су надахнуће просто *ка улуштво и помоћ* од Духа Светога, које чува писца од погрешака при излагању открићења, те се оно односи само на *мисао*, а не на остале појединости, ријечи изразе и т. д. Ови

богослови дошли су најпослије до тога, да су држали за богодуховену само *стварну страну* Библије, т. ј. она мјеста, која имају искључиво *религиозан карактер* и што се односи понајвише на *искуљење* и спасење, а све остало у њој држали су за ствар чисто човјечанску, која није лишена разних погрешака — граматичних, правописних, хронолошких и др. Од Шлејермахера (1768—1834) развила се међу протестантима нова школа, која и данас међу њима има највише присталица. По њој се богодуховеност не састоји у самом акту писања св. Писма, нити у непосредном утицају Духа Божијега на писце за вријеме писања, но у *општем надахнућу, које је нераздвојно с цјелокупним њиховим религиозним животом* и које је отуда прелазило и на списе. Осим тога Шлејермахер налази велику разлику међу надахнућем старозавјетних и новозавјетних писаца, а под именом Духа Светога он не разумије божанствену личност Св. Духа, но некакву силу, која је својствена свакојему члану Цркве, и нераздвојна од вјере у Исуса Христа, као Богочовјека, или *општи дух Цркве*.

Што да речемо о свијема овијема теоријама? — *Прва* узима свешт. писце као *механичка оруђа*, аутомате, који нити разумију, нити *примићу* личнога учешћа у оном, што предају људима као *безусловну божанствену истину*. Кад би било тако, питаће је, зашто је Бог угодан било, да за ту сврху изабере баш људе, кад би згодније било, да је употребио какво механичко оруђе, или да произведе св. Писмо својом стварајућом силом; осим тога, то не би за самога Бога било достојно, да чини такво насиље над разумним стварима, које је Он сам као разумне створио... Због тога ова теорија не може бити у потпуности примљена. *Друга* је сагласна са здравим појмовима о Богу и о човјеку, и мора бити примљена у потпуности и ако, као што смо већ рекли, не даје јасне представе о богодуховености свешт. књига. *Трећа* мора бити потпуно одбачена, јер раскида унутрашњу везу међу мишљу и ријечи, међу предметом откривења и међу њиховим спољашњим излагањем. Осим тога, ова теорија, признајући да је у св. Писму нешто богодуховено, а нешто не, може мало по мало доћи до тога, да цијело св. Писмо узме као обичан производ, а да одбаци његову богодуховеност, као што то чине различити рационалисти, као Штраус, Баур и др. Такође мора бити одбачена и Шлејермахерова теорија, јер у ствари она одриче богодуховеност и Старога и Новога Завјета, и Библија, по схватању ове теорије, толико је исто богодуховена, колико Индијске Веде, Омирова Илијада, Муха-

медов Коран и т. д. — Послије овога можемо учинити плъдећи закључак односно богодухновености свешт. књига: *сви свешт. писци писали су по непосредном упуштству Духа Светога и добијали су од Њега не само мисао, но и ријечи, али без сваког пришјешњавања и ограничавања њихових природних способности.* Надахнуће свешт. писаца састајало се је у заједничком раду Духа Божијега и духа човјечијега, при чему се овај потоњи не само није подавао, но се подигао изнад обичних граница. Оно је било свјесно и живо ваплоћење мисли и воље Божије у мисао и вољу човјечију, и дух човјечи усвајао је божанствену истину свјесно, те је она постајала на неки начин његова потпуна својина.

Свето предање и његов значај.

Други начин којим су ширене богооткривене хришћанске истине јест усмено предање. Како у Старом Завјету, све од Адама до Мојсија, тако и у Новоме Завјету, за вријеме апостола, ширене су богооткривене истине међу људима искључиво усмено и преко предања. Кад су се у Цркви појавили апостолски списи, предање ни тада није постало сувишно, но је уздржало и даље своју првобитну важност. Прије свега, познато је, да сви апостоли нијесу оставили списа послије себе, но да су већина од њих све до смрти проповиједали слово Божије усмено. Даље, списи апостолски, који су писани на разним мјестима, разним црквама и приватним лицима, нијесу одма постали опћепознати у Цркви Христовој, тако да је, по свједоџби Иринејовој, било још у другој половини II-ог вијека хришћанских народа, којијема нијесу познати били никакви свешт. списи, но су се руководили у свему апостолским предањем. Осим тога, апостоли који су оставили списа послије себе, нијесу могли у њима изложити што је било потребито, како о И. Христу, тако и о царству Божијем у опште, као што и сами они о томе свједоче. Тако н. пр. Јеванђелист Јован говори, да осим онога што је он записао сућ и ина многа, јаже сотвори Исусъ предъ ученики своими, јаже не сућ писана вѣ књигахъ сихъ, и да цео свијет не би могао смјестити пишемыхъ книгъ, кад би све написао.

Исти Јован говори у другој и трећој посланици, да би имао још много да пише онијема, којима пише, али да се нада, да ће се брзо с њима виђети, па ће им све усмено казати. Апостол Павле писао је више од свију другијех апостола, па

опет је морао по некад да каже: прочее устрою когда приду (1 Кор. 11, 34), — и не само да није држао за сувишну усмену наставу, него је, напротив, препоручивао Солуњанима и Тимотеју, да то чувају као год и оно што је написано (2 Сол. 2, 15; 1 Тим. 1, 13. 2, 2), а хвалио је Коринћане, што памте и чувају његово предање. Најпослије, морамо изјавити, да је предање учинило, ако се можемо тако изразити, велике услуге св. Писму. Тако н. пр. Јеванђелист Лука није био ученик Христов, а опет је написао јеванђеље по предању Христових ученика. Па и само св. Писмо има мјеста, која нијесу свакоме јасна (2. Петр. 3, 16), а то се најбоље појашњава светим предањем, јер није могуће оставити свакоме на вољу, да тумачи св. Писмо онако како сам хоће. Према до сад реченоме јасно је, да је св. Предање тако исто божанствено откривење и слово Божије као и св. Писмо, с том само разликом, што је предање предато Цркви усмено од Исуса Христа и апостола, а св. Писмо јест слово Божије, које су записали богодухновени људи и записано га Цркви предали.

Да ли је могуће да се свето предање у цијелости сачува

и да ли се је доиста сачувало.

Свето предање могло се је сачувати и заиста се је сачувало у цијелости. Да се је могло сачувати, види се:

1.) Из самога начина, којим су предања ширена, као и из тога што су она била свеопшта. Свети апостоли нијесу проповиједали откривену науку на мало мјеста, нити само неколиким лицима, ни тајно; — они су пронијели ту науку по свијема земљама ондашњег свијета и на свијема језицима (Мат. 10, 27). Према овоме није било могуће да се какво апостолско предање у свој цркви изгуби или изнаопачи.

2.) Из оне особите ревности и привржености, коју су први хришћани гајили према науци, коју су им апостоли предали и коју св. апостол Павле онолико код Коринћана хвали (1. Кор. 11, 2; 1. Сол. 1, 8; Кол. 1, 4, 6; Рим. 1, 8). Први хришћани односили су се тако брижно према предању: а) с тога што су високо цијенили достојанство те науке, као слова Божијега; б) што су им апостоли препоручивали да стоје чврсто и да се држе предања (2. Сол. 2, 15); в) што су предања била неопходна, јер у почетку списа апостолских није било.

3.) Из оне особите пажње, коју су представници цркве обраћали, да се предање очува. Њих су сами апостоли учу-

ћивали и заповиједали им да се држе вѣрнаго словесе по ученію (Тит. 1, 9), образъ имѣть здравыхъ словесъ... и доброе завѣщаніе соблюдать духомъ свитымъ (2. Тим. 1, 13, 14); Њима су, најпослије, апостоли наређивали да предају науку, коју су чули у присуству многихъ свједока будућимъ својимъ замјеницима, вѣрнымъ человѣкомъ, који би били кадри да и друге науче (2 Тим. 2, 2).

4.) Из тога, што су неки учитељи црквени (Папије, Климент Александријски, Ориген, Евсевије, и др.) врло рано записали св. Предање и тако се предавало од нараштаја у нараштај.

5.) Најпослије, из тога, што је црква многа предања добила од самих апостола, а она их је тако вјерно сачувала, као да су била и записана.

Но св. предање не само да се је могло сачувати, него се је заиста и сачувало у цркви чисто и потпуно. Оно је дошло до нас: 1) у старимъ символимъ вјере, који су постојали код свију Цркава од самог почетка и који су доцније у IV вијеку уједињени у символ никео-цариградски и њимъ замијењени; 2) у тако званимъ апостолскимъ правилима, и у правилима васеленскихъ и помјеснихъ сабора; 3) у старимъ литургијама, које воде своје поријекло од апостола; 4) у старимъ актима о мученицима, које су већиномъ писали сувременници и очевидци мучења и смрти св. мученика; 5) у дјелима св. отаца и учитеља Цркве; 6) најпослије, у читавој пракци старе хришћанске Цркве, која је наслѣдствено дошла и до нас.

У набројенимъ више изворима апостолскогъ предања има и таквијехъ ствари, које не можемо узети као апостолско предање. Право апостолско предање мора имати особите знаке, по којима се оно може разликовати од свију не — апостолскијехъ или лажнихъ предања.

Знаци апостолскогъ предања.

Знаци апостолскогъ предања дијеле се на унутрашње и спољашње, *унутрашњи* су:

а.) да апостолско предање, као и свака друга истина, нема у себи ничега, што би противурјечило самоме себи;

б.) да буде сагласно са већ познатимъ и доказанимъ апостолскимъ предањима, јер апостоли сами себи противурјечити не могу;

в.) да буде потпуно сагласно са св. Писмом, јер је извор и за једно и за друго — Дух Свети.

Спољашњи су знаци они, који се узимају из спољашњих свједочанстава и којима се потпуно одређује истинитост апостолских предања. По њима се за таква предања могу узети:

а.) оно што датира још од времена апостолскијех, т. ј. што се још од почетка употребљавало у цркви, коју су апостоли основали, па је дошло до нас, или имамо о томе свједочанство отаца и учитеља црквених из II-га вијека;

б.) Оно што нам оци и учитељи црквени из III, IV и V-га вијека или сви, или већина, извесе као апостолско предање, јер су се они могли оснивати на списима старијих писаца, који су још тада могли бити сачувани, а доцније су се погубили; па и сами ови оци и учитељи нијесу били далеки од времена апостолског и они су исказивали само оно, што су налазили у Цркви;

в.) оно што је држала и држи сва васеленска Црква, а чега или сасвијем, или бар у таквом облику у каквоме га Црква држи нема у св. Писму. „Не морамо, пише св. Иринеј, тражити истину на страни, но се треба учити истини у Цркви, у коју су, као у богату ризницу, апостоли сложили све што је истинито“... „*Што држи сва Црква, она је блажени Августин, и што се јер без икаквих саборскијех одредаба, држало од вазда у њој, то ми разложно држимо, да је предато од апостола.*

CRNOJEVIĆ

2.) Црква као чуварна св. Писма и предања.

Св. Писмо и св. Предање оснивају се једно на другом и једно друго допуњују. Тако, ако хоћемо да се увјеримо у каноничности св. Писма и да га правилно разумијемо и тумачимо, треба се држати св. Предања; а ако хоћемо да се увјеримо у истинитости св. Предања, треба се ослонити на свједочанство о томе васеленске цркве. Огуда излази закључак, да је Црква чувар и тумач божанственог откривења и писаног и неписаног. Разумије се, да таква важна ствар, која је одређена за све човјечанство, није ни могла бити предата на чување једној личности, но је предата свему друштву вјерујућих... Али опет треба признати и то, да та ствар није могла бити предата свакојему члану тога друштва, пошто да је предата свакојему, исто као кад би предата била једноме, била би збрка и неред у друштву вјерујућих: *самовлашће* као и *свевлашће* не могу бити ни у каквом добро уређеном друштву, нити могу ујемчити, поредак и осигурати од злоупотреба. Због овога, кад кажемо

да је Црква чувар и тумач св. Писма и Предања, ми ту не разумијемо све чланове Цркве, но само представнике њене, т. ј. пастире и учитеље, или црквену јерархију. Ми овдје у овоме смислу разумијемо Цркву не само на основу вишеречених разлога, но и на основу тога, што је Сам Спаситељ уредио нарочиту класу људи, које је и опуномоћио, да буду чувари и тумачи Његове Божанствене науке, а то пуномоћије није однио на све вјерујуће. Познато је, да је спочетка учио Он сам, а послѣје дао је то право својим изабраним ученицима и то нај-прије за вријеме и само међу Јеврејима, а доцније, послѣје ускрснућа, дао им је то право на вазда и међу свијема народима, у цијелом свијету. Он је поред тога изјавио жељу, да то право пријеђе с апостола на њихове замјенике, па тако од нараштаја у нараштај до краја свијета (Мат. 28, 18—20). Апостоли су и поступали тако и предавали своје право пастирима и учитељима црквенијем, а они опет својим замјеницима и т. д. до наших дана. Тако дакле, овај ред који данас у Цркви постоји, т. ј. што у њој има и старијих и млађих, и оних који уче и оних који се уче, не само да је правилан и нормалан сам по себи, но је и од самога Бога уређен.

О непогрешивости Цркве Христове и о исказу те непогрешивости у васионскијем саборима.

Пошто је Христос уредио Цркву као чувара и тумача св. Писма и св. Предања, Он је није ни послѣје тога оставио саму, него јој је послао св. Духа, који је упућује на сваку истину, и осим тога обећао јој је: да ће бити с њом „во вся дни, до скончања вѣка,“ — Тијем је Он на свагда утврдио њену непогрешивост.

Таквијем начином непогрешивост цркве извире сама по себи из онога премудрога уређења, које јој је Господ даровао. Узрок те непогрешивости јест *Он сам*, т. ј. Исус Христос — Глава Цркве, и Дух Свети који непрестано пребива у њој.

Та се непогрешивост не односи на све истине човјечанског знања, него само на истине вјере Христове, које се садрже у св. Писму и св. Предању; т. ј. црква није непогрешна односно истина н. пр. философских, историјских, природњачких и т. д. него је непогрешна само односно истина религијозних.

Као оруђа преко којих се та непогрешивост исказује служе пастири и учитељи црквени, или тако звано црквено представништво. Но поред овога треба знати, да сваки поје-

дини пастир и учитељ црквени, па и свака црква за себе, може гријешити и падати у заблуде, али не може погријешити и падати у заблуде све црквено представништво, сва црква Христова, или црква васионска.

Кад би допустили могућност, да сва црква може погријешити, тијем би допустили могућност, да се она може и прекратити, али то би се противило ријечима Христовим, да цркви Његовој „и врата адова не одољють“ — а такође не би било сагласно с Његовим обећањем, да ће бити с њом „во вся дни, до скончанія вѣка“.

Према овоме, и ако као органи непогрешивости црквене служе пастири и учитељи, они то нијесу сваки за себе, него су то сви скупа, заједно: њихов општи глас у каквом год вјерском питању мора бити признан као непогрешиви глас цркве. Према овоме, најприроднији представници непогрешивога гласа цркве јесу: *васионски сабори*. — Они су представници све цркве Христове и највећи степен црквене јерархије; али то опет не значи, да су васионски сабори *необходни* услов те непогрешивости.

Црква има и *чува* своју непогрешивост и онда, кад се њени пастири не скупљају на васионски сабори (т. пр. кад немају зато потребе, па се договарају о једном или другом вјерском питању писмено, остајући сваки на своме мјесту.

Пошто смо тако објаснили црквену непогрешивост, јасно је, да нам та непогрешивост не изгледа нити чудновата, ни немогућа.

Непогрешивост црквена не састоји се у томе, као да би њени пастири и учитељи непрестано добијали бајаги нека нова откривења од Бога, него се састоји у тачном и строгом чувању онога Божијега откривења, које јој је завјештано, а при помоћи Божијој. Бог не допушта, нити ће допустити, да се његова црква, у лицу њених представника, уклони од истине и пане у заблуду, а то и значи, да је црква непогрешива. Шљедоватељно, тијем што је црква непогрешива не приписује се њој и дар Богодуховности, који су имали апостоли, него јој се приписује само непрестано *присуство* Духа Светога, који је чува од заблуде.

Која је од данас постојећих цркава права и истинита православно-славна црква Христова.

Црква је хранила и храни сву науку нашега Спаситеља, апостола, васеленских сабора и светих Отаца и то помоћу св. Предања и Св. Писма. Но у почетку била је црква Христова само једна, али течајем времена постале су три, и то црква источна или *православна*, црква римокатоличка или *западна*, и црква *протестантска*. Ушљед овога нехотице долази питање, која је од те три цркве истинита црква Христова?

Све три не могу бити истините, јербо је истина једна; све три не могу бити лажне, јер црква Христова мора бити непогрешива, — значи, да само једна од њих може бити права или *православна* црква, па дакле која је то?

Сваки просвијећени и беспристрасни хришћанин може да ријешу ово питање и да погоди, која је права црква Христова.

Права црква Христова јест она, у којој се *све храни и чува тачно онако, како је било у старој, ирвобитној васеленској цркви.*

Ако пођемо са ове тачке гледишта наћи ћемо шљедеће:

Римокатоличка црква, успркос одредбама васионских сабора, измијенила је Никео-Цариградски символ вјере и унијела у њему учење о исхођењу Св. Духа и од Сина, што није било познато првој васионској Цркви; измислила је догмате о старешинству папином и о том, да је он намјесник Исуса Христа на земљи. Измислила је још неколико догмата, као н. пр. о чистишту, о индугенцијама, о непорочном зачећу Богоматере (т. ј. да се је Богородица зачела у мајци без мужа) и о непогрешивости папској. У опште, од како је та црква прогласила папу као непогрешивог господара, од тада је узела правац, који је противан духу васионске Цркве.

Протестанти су савршено одбацили св. Предање, црквену јерархију, а тако исто и установе св. отаца и васионских сабора.

Ушљед овога, они су одбацили или изнаочили и многе догмате, а особито оне, који су основани на св. Предању, н. пр. поштовање светаца и анђела; поштовање икона и моштију; молитве за умрле; готово све тајне и т. д.

Таквим начином и римокатолицизам и протестантство далеко су се удаљили од духа старе васеленске цркве, те им се с тога

не смије казати, да је која од тих цркава истинита, нити они сами то смију тражити. Једина је само *Православно-Источна Црква* сачувала непромијењено све учење првобитне васионске Цркве, па га чува и до данас. Ово јој признају и сами њени непријатељи; а према овоме јасно је и то, да је она *једина православно-истинита црква*. Један дио од те православне цркве сачињава и наша православна Српска Црква, којој смо срећни и ми припадати.

Л Е К Ц И Ј Е

ИЗ

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима *)

За своје ученике Богословско-Училишњске Школе

САСТАВИО: **Лазар Т. Перовић.**

NACIONALNA (Давидова к.)

BIBLIOTEKA—

CRNE GORE ĐURĐE

Бог Творац и промислилац духовног свијета.

CRNOJEVIC

Духовни свијет сачињава сасвим одвојену врсту Божијих створања, различиту од човјека, у почетку по природи једнаку, обдарену од Бога својом силом и способношћу, безгрешну и познату под именом добријех духова. Али неки од њих показаше се непослушни према свом Творцу Богу, због своје гордости упорно устадоше против Њега, због чега их Он прокле и оћера од себе, те се тако сав духовни свијет раздијели на два дијела: добре духове, или Божије анђеле и зле духове, или нечастиве ђаволе.

Анђели су слободне, разумне, бестјелесне, невидљиве и бесмртне силе, становници небески, који заиста постоје и окружавају пријестол Божији, гдје цјевају, величају свето име Његово и наслађују се гледањем лица Његова. У ужем смислу назив анђеол припада извјесној дужности, а не природи, и значи: посланик, служитељ, или вјесник, „Ако желиш знати име Ње-

*) Дужност ми је напоменути, да се помажем и пријеводом г. Штевића, који је још и допунио Макарија.

гове природе — то је дух; а, ако желми знати његову службу — то је анђео“ — вели блажени Августин. Тако су се звали неки пророци и апостоли, а Св. Писмо тако назива и свештенике и епископе, као слуге Божије.

Ма да су анђели по својој сили и јачини виши „малымъ чимъ“ од нас, ипак су ограничени тако, да нијесу у стању свестрано познати Бога, предсказати будућност људску, или познати тајне срца човјечијег, као и чињети чудеса, својства, што само једном Богу припадају.

Број анђела је веома велик. У Св. Писму помињу се на хиљаду хиљада. Спаситељ спомиње 12 легиона, а пророк Данило прича, како „тысящи тысящъ служажу Богу и тмы темъ предстояху Его“ (Дан. гл. 7, ст. 10). Зато се они, с погледом на њихова неједнака савршенства и силе природне, дијеле на класе. Ова је диоба тачно предидијељена тек на V-ом васеленском сабору, гдје се осудило Оригеново мишљење: да су анђели по својој сили и достојанству у почетку били једнаци, па да су се доцније раздијелили, пошто неки од њих поклизнуше. Ову диобу св. Црква чини овако: „анђели се дијеле на 5 ликова, а ови на три чина. У првом су чину они, што су ближи Богу, а то су Пресветли, Херувими и Серафими; у другом су чину: Власти, Господства и Цркве, а у трећем: Анђели, Арханђели и Начела.“ (Прав. Исп. чл. I одг. на 20 питање). Овакву диобу сретамо и у апостола Павла, као и код другијех црквених учитеља и проповједника.

Бог помаже и упућује своје анђеле.

Због тога, што они и онда, када неки отпадоше из заједнице с Богом, потврдише своју сталну вјерност, доброта Творчева на толико је богата према њима, да их никако не оставља, нити могу панути, јер су они одабране слуге његове, извршиоци Његове свете воље, спојене између себе најсавршенијом узајамном љубављу, па се тако друштвено налазе непрестано око Њега, док не сађу за вријеме страшног суда на земљу, гдје ће уништењем зла, завладати вјечна правда и они ће продужити живот у вјечној слави. Таквим начином они вјечито у добру остају, гледају лице свог Оца небеског, који у свему подржава њихову вољу и просвјетљује ум при тежњи к истини; а будући су ограничена бића, те се нуждавају Божје помоћи у свом животу и раду — од Њега очекују духовну храну, јер „врѣцѣ его душа всѣхъ живущихъ“ (Јов. 12, 10).

Служба анђелска.

Анђели су створени зато, да служе Богу и људма: Богу служе онда, кад, окружујући Га око пријестола, величају и пјесмом славе Свето име Његово; а људма служе онда, кад, као Његови изасланици, извршују Његову вољу у корист нашу: јављају нам се, олакшавају наше муке и патње, приносе наше молбе Богу и сами се заузимају код Њега за нас, а при смрти односе праведне душе на небо, због чега смо их и дужни поштовати, као наше заступнике, бића старија од нас, а у сваком одношају ближа Богу; зато им је наша црква и посветила особите празнике у славу њихову. У кратко: они су оруђа промисла Божјег о васелени и роду људском.

Бог је сваком поједином човјеку даровао особитог анђела, чувара душе и тијела његова — Анђела Храниоца, који, као наставник његов, упућује га на све оно, што је добро, племенито и узвишено, а одвраћа од свега онога, што је ниско и неваљало и прати га у току свега живота, догод човјек тежи напредовати у врлинама хришћанским ради вјечног спасења. Вјера у овог Анђела постојала је још у апостолско доба; тако на пр. ми видимо, кад Петар, пошто се чудноватим начином ослободи тамнице, дође у кућу, у којој су били многи вјерни на окупу, просто се сви зачудише ^{Свјетом Јованом} једном случају и говораху: „јамачно то није он, него његов анђео“ (Дђјан. 12, 25).

Знатнији црквени учитељи много су расуђивали о борављењу Анђела Храниоца и његовој помоћи човјеку, па дођоше к закључку, да се он не даје свакоме, већ само хришћанима „хотящимъ наследовати спасение“ (Евр. 1, 14) и у ових почива кроз цио њихов живот, док остану „боящимся Бога“ (Пс. 33, 8), а анђеле држаху „за наше наставнике у вјери и благочашћу, храниоце душа и тијела наших, наше молиоце и заступнике пред Богом, који нас не остављају ни при самој смрти и одводе душе умрлих у страну вјечности“.

Нечисти духови.

Као што раније напоменусмо, не остадоше у почетку сви анђели у оној синовској покорности и послушности према свом Творцу. Неки од њих, заборавивши изобилну милост, по којој могаху уживати сва небеска блага, — погордише се, осилише и дрско устадоше против свог Бога-Творца, који их одма одагна тако, да наједанпут муњевитим летом на земљу падоше и

ошади постадоше највећи непријатељи човјечији и најблжаније чинице, што се у лицу Адама и Еве поремети она судбоносна веза између Бога-Оца и нас — његове дјеце. — „Завистию дяволею смертъ вниде въ мiръ“ (Прем. 2. 24). „Када је зли дух, прошивник наш, сам изгубио небо, — вели св. Григорије Велики — тада је позавидио човјеку, створену за небо“. Од то доба он нас непрестано куша и наводи на зло, као што је на пр. по дозволи Божјој, кушао праведног Јова, цара Саула, Давида, па и нашег Спаситеља за вријеме Његовог 40-то дневног живљења у пустињи. Таквим начином, нечисти су духови заиста жива, разумна створења, способна мислити само оно, што је зло, а тако су, због своје лажи и гордости, увриједили Бога, огријешили и панули, да никад нијесу у стању своје грјехове откајати, а очекује их грозна судбина: вјечити мрак и огањ живи, јер не погријешите по својој немоћи тјелесној, него као најсавршенији духови, па се ни до сада не покајаше. Тамо ће на дан страшног суда заједно са њима отићи и сви грјешници на глас праведног Судије, кад им подвикне: „идите отъ мене проклятый во огнь вьчный, уготованный дяволу и ангеломъ его (Мф. 25, 51).

По природи својој они су, као и добри духови, бестјелесни, имају: ум, вољу и силу, којом надвлађују човјека, премда су ипак ограничени да се и сами изреку себе разликују. О томе нам помиње Спаситељ: кад је дух нечисти изашао из једног човјека, довео је на мјесто своје „седмь горшихъ себъ“ (Лук. 11, 26). Зато се и називају различитим именима: духови нечисти, духови злоће, бјесови или демони. Међу њима је један главни и зове се понајвише: Даница, ђаво, искуситељ, сатана, велзевул, Авадон или Аполин, вешар, књаз овога свијета, књаз власти ваздушне, књаз бјесова, а остале по одношају к њему назива: анђели ђаволски, анђели сатане.

Нечистих духова има веома много, премда се не може тачно њихов број спредијелити. Спаситељ је једном приликом ишћерао из једног човјека читав легион, а из Марије Магдалине 7. Кад су Га ухватили у Гетсинанској башти, споменуо је више од 12 легиона. „Они су узрок сваке несреће, хулишељи Божије величине, развратници људскијех душа... али нијесу у стању ни над којим човјеком чинити насиле, ако им Бог не допушти“ (Прав. Исп. чл. I, одг. на 21 питање). Они различито кушају и муче човјека: некеме заслепљују разум, некеме саблажњавају срце, некога, по дозволи Божијој, муче мукама и бацају у тамнице, а неки улазе у човјека и злостављају га, али вагда дрхћаху од јаче силе и власти Спаситељеве, који

их непрестано гоњаше силом своје ријечи: „азъ ти повелѣваю — изыди изъ него и къ тому не вниди въ него“ (Марко, 9, 25); а гонио их је зато, што су Му били лични непријатељи, пријечећи ширење Божанствене науке: сијући травуљину опђе, гдје он сије добро сјеме, а зато имају читаву област своју на земљи, којом влада сам Ђаво Спаситељ разумијаше под том њиховом облашћу саме незнабошце и уопште грешно стање људско, којему је крив сам Ђаво. Сваки некрштени човјек стоји под његовом влашћу, због тога наша црква при крштавању својих вјерних опозивље преко духовног оца — кума, да се новокрштени одрече и пљуне на сатану и моли Божанство, да се смилује ослободити га од власти ђавољске.

Није то за нас никакво зло, што бескрајње праведни и премудри Бог не скраћује сасвијем слободну радњу нечистих духова, већ је на против то наша лична корист: при страху од њих, у нама се јача вјера и нада на Бога, па напредујемо у добру и течемо онај вијенац живота, који ће нам досулити Праведни Судија, када буде на земљи правду дијелио. Уз ово ми се привикавамо смиренности, надијемо од душевних болести и чувамо од вјечних мука. Да бисмо се пак сами могли бранити од њих, милостиви Бог, осим тога, што му не допушта, да нас до краја мучи, бар више него што смо кадри поднијети, дао нам је средства, помоћу којих га ми можемо сами побједити, а то су: *пошт, молитва, духовна једрост и спомињање Његовог светог имена*, средства, помоћу којих ми можемо „вса стрѣлы лукаваго ражженія угасити“ (Еф. 6, 16).

Бог Спаситељ (Θεολογία οικονομική).

Првобитни гријех нашијех прародитеља потресе све човјечанство: скрши наше природно стање, зарази отровом све наше силе и способности, те потпадосмо под страшним проклетством Божијим „чада прокљетія“ изгубисмо основ наше вјере — слику његову, осуђени, да у зноју лица свога хлеб себи мучимо, подвргнути мукама, невољама, болестима и самој смрти: потамњесмо разум свој и изгубисмо свако оправдање пред праведним судом праведног Судије — у гријеху се родисмо, у гријеху и умиремо.

Гријех овај, јак и ужасан, требало је свестрано изгладити; требало је грешног човјека духовно преродити, да би се тим повратила она судбоносна веза између Неба и земље; али су слабе силе и способности смртног човјека, остављеног без бла-

годати Божије, да то уради. Истина, он сазна сву јачину тог гријеха: тежаше свим жаром својег срца, да се опет приближи своме Богу: кајао се, угађао Му је, приносио Му је жртве, тек да Га задовољи, свуда Га је тражио, али Га није умио наћи, па и непослушност према Њему не учиње из дрскости или гордости, као нечисти дух, већ пријеваром овога, а казну, коју му досуди Божанство драговољно прими и трпјеливо сноси по сили осјећања у себи божанствене частице, у основи које одјекиваху ријечи Божије: „Азъ есмь заглаждаая беззаконія“ (Ис. 43, 25)

Лијепу нам слику износи свети Макарије египатски, представљајући човјека, који је пануо, а није у стању дићи се, премда жели и тражи помоћи, као дијете, кад тражи своју мајку: „Неправедно је — вели он — мишљење неких, као да је човјек сасвијем мртав и неспособан ни зашто, што је добро. Дијете, ма да ништа не може учињети и не може само доћи мајци, ипак се оно миче, плаче и тражи је. Она га сажалева и радује се, што је оно тражи таквим напором и плачем. А, пошто дијете не може доћи до ње, она му се сама приближује, постакнута љубављу према дјетету: узима га на руке, притискује на груди и доји великом њежношћу — тако чини и човјекољубиви Бог са душом, која Му се обраћа и која Га тражи.“ *)

Што не мога учињети пострадали грешни човјек, то учиње бескрајње добри, свемогући, праведни и премудри Бог, који тако завоље свијет, да је и Сина свог јединца послао, да нико не погине, ко у њега узвјерује, већ да добије живот вјечни (Јоан. 3, 16). И тако препородилац човјеков, који смрћу побједи смрт, јавља нам се Син Божији — Христос Спаситељ. Он, по својој изобилној љубави и милости, с циљу, да мјесто нас задовољи вјечну правду, светост и премудрост Божију, избави нас од грјехова, смрти и власти ђавола — прими на себе тијело наше и ступи на голготску жртву, да изглади грјехове свега човјечанства: „Се прииду, еже сотворити волю твою Боже“ (пс. 39, 7—9).

Предраги Бог, по својој премудрости „въ тайнѣ сокровенной,“ још је од вјечности предназначео свог Сина за посланика на земљу као „агнеца, заколеннаго отъ сложенія міра“ (Апок. 13, 8), јер је само Он, Отац, кадар био по својој свемогућности несливено спојити двије сасвим противне природе у

*) Макарије с допунама Шивића, стр. 7.

једну личност Богочовјека и одредити Га за спас људства: „Отецъ Мнѣ заповѣдь даде: что реку и что возглаголю и вѣмъ, яко заповѣдь его животъ вѣчный есть“ (Јоан. гл. 10; ст. 17—19). Али и ако Га одреди, ипак нам Га не посла одма по нашему паду, а ево због чега:

Требало је, да грјех човјеков, та душевна болест, добро сазрене, док осјети своју крајњу слабост и неопходност Божанствене помоћи, па тек у тој крајњој нужди да нам се јави небески доктор, који ће нас понудити лијековима за свестрано оздрављене душе и тијела нашег. Али, пошто би грјешни човјек тешко могао познати таквога изванреднога Божанственога посланика и Његову узвишену науку — требало га је у томе приправити, показати му мало по мало о значају Његовога доласка, живота и смрти, значи: требало је човјечанство најприје припремити за долазак Спаситељев, па тек онда да Он дође, као што је тако и било.

Ова припрема човјечанства обухвата собом два велика периода: први период од првих људи до Аврама, а други од Аврама до доласка Спаситељевога на земљу. У првом периоду Бог је припремио човјечанство једнаким путем, т. ј. одма последије човјечијег пада обећао је да ће онај, што се роди од жене, „сотрети главу змија“ (Быт. 3, 15) и „разрушити дѣла дјавола“ (1 Јоан. 3, 8). Зато је установио приношење жртава, као ехо голготске велике жртве. Срџа о доласку Спаситељеву била је жива, основана на овом Божијем обећању, том првом тако-рећи јеванђељу Божијем. Ради подржавања у тој вјери Бог се често јављао људима и говорио са њима, шаљао им пророке, чинио чуда, као н. пр. општити потоп и продужавао им живот од 700 до 900 година.

У другом периоду Бог је боље руководио и штитио свој вјерни одабрани народ израиљски за примање велике тајне спасења, него незнабошце, премда, по својој безграничној милости и доброты, није ни њих оставио. За израиљски народ Месија се најприје представља: као потомак Аврамов, Исаков и Јаковљев; као примиритељ народа; као велики пророк, сличан Мојсеју; као вјечни цар и свештеник по чину Мелхиседекову; као Емануил, којег ће родити Пречиста Дјевојка; као јаки Бог; као Јагње, које ће примити на себе грјехове људске — као основа-лац Новогa Завјета.

Упоредо с овим одређиваше се вријеме доласка обећаногa Месије, кољено из којегa ће изаћи, мјесто, гдје ће се родити и све околности: ређења, живота, смрти и ускрснућа.

Затим је Бог, по својој великој доброти, обуковао своја висока обећања и пророштва о Месији у живе ликове, како би тијем могао човјек лакше то запечатити у својој памети и очигледније себи преставити. Тако на пр. жртва Аврамова предозначава голготску жртву; пребивање Јоново 3 дана и 3 ноћи у утроби китовој предозначава тродневно Спаситељево борављење у гробу. Јудејци за вријеме Моисејево клали су пасхално јагње, али му нијесу кости ломили, а то је означавало Јагње — Исуса „да сбудеся писание: кость его не сокрушится отъ него“ (Исх. 12, 46; Јоан. 19, 36). Мједена змија у пустињи преставља Месију распетог на крсту, који доцније избави вјерне од вјечне смрти. — Исто је тако и обредни закон Мојсеов навјешћавао будуће новозавјетне догађаје, и приношење жртава напомињало је Јудејима велику жртву будућег Месије. Морални закон наводио их је, да сазнају грешно стање своје природе и осјећају потребу доласка Месије, којег су и очекивали.

Најпослије грађански закон смрћу је пријетио за сваки морални пријеступ и наговорио их је, да са страхом и нестрпљењем очекују обећаног Месију: „И законъ духа жизни о Христвъ Исусѣ свободилъ ихъ отъ закона грѣховнаго и смрти“ (Рим. 8). Истина је Бог прије свега припремао природним законима и обредима, као и из живе књиге, црпили су своју науку о Богу и његовим традиције њихових предака о Месији, додир њихов с израиљским народом и најпослије пријевод јеврејских књига на грчки језик за 200 година прије доласка Месије тако, да су га тада могли незнабошци разумљети.

У овом великом акту искупљења свега човјечанства од гријеха примају учешће сва три лица Пресвете Тројице: Бог Отац шаље Сина Свог, рођеног од жене, као што свечано Сам о томе свједочи при свим главним моментима Спаситељева живота.

Син проповиједа ону науку, коју Му је Отац наредио, чудеса чини по Његовој вољи, који Га и одређује на крсну жртву, једном ријечи: Све ради по наредби свог Оца. Син Му се у свему покораваше, силази на земљу, узимље на себе природу човјечју, покораваше се старозавјетном закону и наглашује људма „да знають единаго истиннаго Бога“ (Лук. IV, 18), чини чуда, узима на себе гријехове свега свијета и умире на крсту, да задовољи правду Очево. Дух свети свједочи о посланству Синовољеву, почива на Њега даровима благодати при чудесима и при самој голготској жртви.

Примједба. — Дјело испуљења човјечанства, као акт божанственог предвјечног савјета свију лица Пресвете Тројице веома је важан, а међу тим доста кратко изведен у текстовима рускијех богослова, зато неће згорага бити, ако у овој примједби ја мало пространије то изложим.

Божанствена љубав, која је створила човјека, дала је мјесто и предвјечном опредјељењу свезнајућег Бога при откупљењу човјечијем. Пут нашег спасења, та *вјечна тајна Божија*, недоступна ни самим анђелима, преднацртан је и опредјељен на предвјечном савјету Божијем, а открио нам га је сам Спаситељ својим доласком на земљу и Његови св. Апостоли. Ово новозавјетно јавно учење даје нам неку могућност преставити себи наприје нацртано на том Савјету учешће лица свете Тројице у човјечијем препорођају:

Првом лицу Прес Тројице, Богу Оцу, по објашњењу св. Отаца и општој вјери наше Цркве, припада при стварању свијета првостепено учешће, којим унаприје одређује, шта да се ради и то ми морамо замисљати да је било на предвјечном савјету о нашем спасењу и путу спасења: *Отац унапријед одређује свог Сина за посланика, открива Му своју вољу, наређује му, да животи оаје за спас људства, предначнава Га за „Агнеца“ ради грехова свега свијета и указује за то сретство — освешћење св. Духом и праву вјеру; Син је Божији при створењу свијета извршио лице, које драговољно прима од Оца посланство — смрти Богочовјека за спас људства; Св. Дух по предвјечном савјету врши улогу Осветиоца.*

Да видимо сада откриће историје човјечанства и учешће свију лица св. Тројице у самој радњи.

Акт Божанственог опредјељења о спасењу људског одма добива мјесто послје пада првк људск и почиње се припремом рода људског к дочеку Искупноца. Ова се припрема врши на два начина: 1) *природним путем* — промислом Божијим о вјеру и спасењу, и 2) *надприродним путем* преко поступних Божанствених открића, којима се, који доцније постаје искључивим за Богом-избрани народ јеврејски. Плод тог Божијег руковођења и тежења људског *била је жива, права вјера*, којом се требало ближити Богу и задобијати спасење, које ће донијети Искупилац.

У колико и како учествује свакоје лице Пресвете Тројице у спасењу старозавјетног човјека?

Природна брига о свијету и човјеку припада свијема трема лицима Божанства у силу њихова јединства, али ипак неће криво бити црквеном погледу, ако припишемо то Богу Оцу и њему однесемо ријечи свештеничког благослова „да благословитъ тя Гдъ и сохранитъ тя“ (числ. VI, 24). Бог Отац, који је пздао наредбу сину о спасењу људском, *почетак је и извор благослова*, зато и сами Његов Син назива у новом завјету све вјерне „благословении Отца моего.“

Како да разумијемо учешће лица Пресвете Тројице у оном, што се зове *надприродни промисао*? — О томе су постојала два мишљења. Старозавјетни је Бог искључиво Бог Отац, и Бог откривени је Бог Син, посредством којег се и може само Отац откривати; али је и једно и друго прква опровргла. Већином ту се појављује Бог Отац, који даје људма обећање о испуитељу гријеха, проклетства и смрти.

Учешће Сина Божјег у старом завјету је овако:

Он је обећани и очекивани искупилац и као такав побуђује у људма наду на спасење. Будуће испуљење морао је састављати сав смисао

живота старозавјетног човјека, његову праву свјетлост. По одношају к Сину згодније је појимати ријечи свјештеничког благослова: „да просвјетитъ Господъ лице Свое на тя и помидуеть тя“ (числ. VI, 25). Лице Његово, као очекиваног Месије, постепено се изјашњавало у људском сазнању, саодговорно чим јача и нада на помиловање. У неким откровењима може се дјеломице опазити појава Сина Божјег. Тако на пр. Он се назива **Богом** кад се јавио Јакову, а исто вријеме назива се и *анђелом Божјим*, а то се назваће усваја Сину Божјему — Богу и Послапнику Бога (Оца) на земљу, ради искупљења људског. Дјејство Св. Духа преставља се у Св. Писму у Његовом одношају к духовним силама човјековим, к наравственом поредку свијета, установљења правде на земљи (ис. 142, 10). Он почива на помазанике (отъ тогo дне почи на нем (Давида) Духъ Гдень). Он говори преко пророка. Такво је појимање припреме природне и надприродне као дјела по преимућству Бога Оца, сагласно са ријечима Спаситељевим: „никтоже можетъ прити ко мнѣ, аще не Отець пославий мя привлечеть его“ (Јоан VI, 44).

Пошто се навршило означено вријеме, сашао је на земљу Син Божји да изврши наше спасење. Учешће Бога Оца овако је: *Бог Отац шаље свог Сина, зајављује Му о посланству, све ради то вољи свог Оца, па и животоом жртвицује, да задоволи вјечну правду и кад је то извршио, рекао је: „дѣло совершихъ, еже далъ еси мнѣ да сотворю (Јоан XVII, 14), нынѣ прославися сынъ челоѳческій и Богъ прославися о немъ (Јоан, 19, 31), а Дух Свети почива на Њега даровима благодати и праши Га кроз цю живош и смрш Његозу, „Духомъ Свјатимъ себе принесе непорочна Богу“ (Евр. IX, 14). И тако у тјешњем смислу наш је Спаситељ друго лице Свете Тројнице. Отац прима учешће у искупљењу у толико, у колико је Његову вољу вршио Његов Син и у толико, у колико је његово посланство приводи људе к вјери за спасење путем природног Промисла и надприродног открића. Дух Свети прима учешће у толико, у колико учествује својом вољом у посланству Спаситељевоу и даровима благодати при извршењу дјела спасења.*

Ово дјело спасења дужан је усвојити сваки хришћанин, јер се Спаситељ жртвовао за грјехове свега свијта и ко му шѣдује вјером и крштењем, тај се мора спасти, али без тога не може никаквим другим путем „нѣсть бо иногo имене подъ небесемъ даннаго въ челоѳцѣхъ, о немже подобаеть спаситися намъ“ (Дѣян. IV, 42 мо. XII, 30, Јоан. XV, 1—7). Човјечији дух није у стању да се бори са грјехом, који је као губа заразио све његово биће, није кадар уредити живот његов тако, да он буде сталним и јаким изразом вјере у троједног Бога и Прослављања Његовог Св. Имена. Зато се човјеку дају нарочити дарови у тајни миропомазања, који јачају дух човјечији за успјешну борбу са страстима и побједу над њима за живот, богати добрим духовним плодовима тако, да при помоћу тих дарова човјек се може користити спасењем, усвојити и продужити напредовати у новом духовном животу, којег је добио при крштењу. У колико се ови дарови дају у тајни миропомазања, у толико су дарови Св. Духа „Печатъ дара Духа Святаго“ и с друге стране у колко су необходни, у толико и учешће његово у дјелу освећења човјекова, ојачања у светом животу и усвојења спасења, треба држати да је Његово непосредно и поглавито.

Али то његово учешће не искључује учешће Бога Оца и Бога Сина. Бог Отац је оно лице, од којег се Дух као осветитељ шаље и силази

на апостоле, а преко ових и њихових прејемника и на све чланове цркве. „И той даль естъ овы убо апостола, ови же пророки, ови же благо вѣстники, ови же пастыри и учители, къ совершению святыхъ, въ дѣло служенія, въ созидање тѣла Христова.“ (Тимот. IV, 14; Ефес. IV, 11--12). Бог Син, поставши човјеком и изнијевши се на голготуку жртву, сплом својих заслуга заузима се код Бога Оца о послању Св. Духа.

Али ипак овај препорођај човјеков Духом Светим не завршује се. Човјек својим радом помоћу дарова благодати само продужује препорођај започети у крштењу, поступно слаби силу гријеха и поступно поставља гармонију сила у својој духовној природи, „Царствіе Божіе внутри васъ естъ“ (Лук. XVII, 21); а савршено ће се гријех са свима својим пошљедицама истријебити тек с доласком Бога Судіје; а да ће тај суд вршити Син Божји, о томе сам Он свједочи, говорећи: „Отець не судитъ никомуже, но судъ весь даде сынови“ (Јоан. V, 22, 27--29).

Одлазећи од свијета к Оцу и остављајући „иног утѣшителя“ мјесто себе, Он прориче свој други долазак баш због суда. Овдје се завршује препорођај: „Сынъ предастъ царство Богу и Отцу“ (1. Кор. XV, 22) и наступиће заједничка влада Оца и Сина и Св. Духа.

Христос Спаситељ.

Личност Бого-човјека прва почетка наше цркве била је предмет претресања код наших, западних и незнабожачких богослова и философа, те су долазили до различитих мишљења и опредјељења. Због тога се и појавише много својеволјних тумача, који не признаваху Спаситеља за Сина Божијег, него за проста човјека, коме се Божанство доцније присајединило због Његова светог живота; други мишљаху, да Он, напротив, није био човјек, него само Бог и т. д. Црква је против оваквих вазда давала свој глас, њих осуђивала као јеретике, а њихову науку као јерес одбацивала.

На IV-ом васељенском сабору Свети су Оци сасвим јасно и опредјељено изложили овај догмат о личности Бого-човјека, из чега наша црква сасвијем јасно изводи учење: да су у Исусу Христу двије природе: *Божанствена и човјечија, а обадвије сачињавају једну те исту личност.*

Ево како она говори:

„Шљедујући Божанственим Оцима сви једногласно поучавало исповиједати једног и истог Сина, Госиода нашег Исуса Христа, савршена по Божанству, правог Бога и правог човјека, једног истог са душом и тијелом: једнаког Оцу по Божанству и једнака нама по човјештву, у свему слична нама, осим гријеха, који је по Божанству рођен од Оца трије вјекова, а у пошљедње дане за нас и наше спасење од дјевојце Марије Богородице по човјештву; једног истог Христа, Сина, Госиода, јединца, у коме су двије природе,

које се не дају ни слити, ни раздијелити, ниши раставити (јер разлике двијеју природа није нимало повријеђена њиховим сједињенем, на пропис, својства сваке природе очувана су и налазе се у једном лицу и једној ипостаси) не на два лица расјечна, или раздијељена, већ једног и истог Сина и јединорођеног Бога Слова, Госиода Исуса Христа, као што су нас од ширине о Њему пророци и сам Госиод Исус Христос научио, и као што нам то предаде символ наших ошци.“ — Из свега овога излази, да наша црква признаје у Исусу Христу двије природе: Божанствену и човјечју, које сачињавају једну те исту личност.

Исус Христос има Божанствену природу и прави је Син Божији.

Да докажемо то, ми бисмо, користећи се Св. Писмом, могли привести тројаку потврду: из старозавјетног учења о Месији, из учења Христа Спаситеља о самом себи и из доказа светијех апостола о Њему.

Сам Бог наомирио да је родио Сина „из чрева“ — из бића свога прије свију времена и вазда је с Њим заједно пребивао „вѣ лонѣ отци“ зато Му се радосно јавља „Сынъ мой еси Ты, Азъ днѣсь родихъ ти“ (Мат. V, 7). Тамо се још назива Господом Богом и Господом ошцима.

Старозавјетни пророци такође Га називаху Сином Божјим, као на пр. пророк Давид, Исаије Га зваше Емануилом и јаким Богом, а Варух вели „Сей Богъ нашъ, не вмѣнится инъ къ нему. По семъ на земли явился и съ челоуѣки поживе“ (чл. III, ст. 36, 8). Тако исто и сам Спаситељ приписиваше себи и по по власти једнакост, с Богом Оцем „Азъ и Отець едино есма“ (Јоан. 10, 29), једнако богопоштовање, знање, Свемогућство, Божанствена својства и савршенства и самосталну власт, по којој може као Отац и чудеса чинити: „яже бо Онъ творить, сѣя и Сынъ такожде творить (Јоан. 5, 19). За ово се Син позива на свједочанство Јованово, који Га тако назива; позива се на своја чудотворна дјела и најпослије на свог Оца, који Га с неба тако кликује: „Сей есть Сынъ Мой возлюбленный о немже благоволихъ (Јоан. 5, 37, Мѣ. 3, 17).

Силу својег Божанства Исус Христос доказао је пред саму смрт, када је свезан, у присуству свију старешина јудејских и лажних учитеља, што против Њега свједочаху, без страха и колебања зајавио старешинаи, кад Га овај закљичаше, да му каже, да ли је Он Син Божији. „Азъ есмь — одговара

му Исус — и узрите Сына чловѣческаго съдяща одесную силу, и грядуща на облацѣхъ небесныхъ“ (Јоан. 5, 64). Због овога старешина од љутине раскида хаљине на себи и осуди Га на смрт.

Најмилији ученик Христов, Јован, који се удостоји назвати сином мајке Божије, тврди у свом првом јеванђељу истинитост Христова Божанства и називље Га „словомъ животнимъ“ и „животомъ вѣчнимъ“ (1, 5, 20). Тако исто и апостол Павле назива Га Богом и Господом, а приписује Му Божанствена својства и Божанствене радње.

Исус Христос има човјечију природу и прави је Син Дјевојке Марије.

У новом завјету Спаситељу се приписују таква својства, што само човјечијој природи припадају: тамо се прича о Његовом обрезању, крштењу, гдје Га Јеван једва разликује од других људи: растао је, јачао као остала дјеца, гладнио, жеднио, умарао се до крцава, није пријемало му се, радовао се је и љутио, долазио је у људска друштва, као: на свадбу, у кући Лазаревој, на тајној вечери, умро је, копљем су Му ребра бдди, Јосиф је шијело Његово измоллио у Пилата и сахранио, спомињу се дијелови тог тијела: руке, ноге, голијени, ребра и крв из њих. — Све ово не би имало никаквог смисла, да Спаситељ, уз Божанствену природу, није имао још и човјечију, родивши се надприродним путем од Дјевојке Марије.

Надприродно рођење. Његова Мајка остала је исто Дјевојком.

Христос Спаситељ нè прими на себе тијело човјечије природним путем, као ми, смртни људи, *већ Његова Пречиста Родитељка, по особитој милости Божјој, надахнућем Духа Светога, роди Сина надприродним путем, те сачува своју дјевојачку чистоту како до рођења, тако и после рођења Сина Свога.* — Кад је морала да се изврши воља Божја и она се осјети у трудном стању, јако се збуну, зачуди и препаде, јер се завјетовала, да се никад удавати неће, а прешла је у закриље Јосифово, који јој је био вјерни чувар дјевојштва Њеног; па зато с чуђењем и пита анђела, који јој се јави: како то може бити, кад не познајем мужа?! Тако исто и Њен чувар, побожни старац — заручник Јосиф, од страха и изненађења готов бијаше оставити је и

лишити своје бриге, да га не утјепи анђео у сну и откри му вољу Божју, која треба да се изврши по пророчанству, те да се посредством тога избави човјечанство од грјехова. Марију пак почне лично тјешити, да ће се Пјено дјевојаштво сачувати „Духъ Святый наидеть на тя и сила Вышняго освѣтитъ тя тѣмже и раждаемое свято — наречется Сынъ Божій“ (Лук. 1, 35). Да би је још боље увјерио у тој чудној Божанственој моћи, упозоруде је на примјер старе Јелис вете, неспособне за рађање: како је, вољом Божјом, затрудњела, јер „не изме- можетъ у Бога всякъ глаголь“ (Лук. 1, 36—7), последије чега се Марија примири и повиче: „се раба Господня буди Мнѣ по глаголу твоему!“ (Лук. 1, 38). —

Овај се догмат спомиње у симболима првобитне цркве, а претресан је и на васељенским саборима, нарочито на II и III. Овај пошљедњи се завршио свечаним говором, у ком се налази похвална пјесма Пречистој Дјевојци: „Ты вѣнецъ дѣвства! Ты матеръ и Дѣва... И кто изъ людей въ состоянїи достойно восхвалити всенѣтую Марию? О чудо! Она и Матер и Дѣва!“^{*)}

Ову дјевојачку чистоту сачувала је Она и по рођењу. Тајанствена врата, кроз која је само један Господ Бог Наш изашао и више нико то је Она. Езекија прича, како му је Бог у сну показао источна врата од Јерусалима. „Она бијаху затворена — вели он — и неће се отворити, а нико кроз њих неће проћи: јер ће Господ Бог израиљски проћи њима и затвориће се.“ (Јез 44, 1—3) а то у тајанственом смислу предозначава пречисту Марију, која је на свагда остала дјевојком. Ово се јасно утврдило на VI васељенском сабору, гдје се у првом правилу говори: „уједно печашом засвједочавамо и учење, које је изложено од дзије штишине богоносних ошца, као небориву силу благочинѣа, проповијодајући једнога Христа Сина Божјега ваилофеног, и исповијодајући неи рочлиу Приснодјезу, која је њгга без сјемена родила у штишном смислу и у истиши Богородицом.“^{**)} И тако: и св. писмо и св. предање потврђује истинито сачување дјевојштва Пречисте Марије и та еу се два назива: Марија и Дјева међу собом слила, као синоними и зову се Приснодјева (αἱ Πάρθενος).

*) Макарије с допунама Шеваћа, стр. 43.

**) Ibid. стр. 45.

БЛАЖЕНИ ЈЕРОНИМ КАО ЕГЗЕГЕТ.

— Л. Поповић. —

Блажени Јероним својим многобројним и разноликим егзегетичким дјелима знатно је помогао како на Западу тако и на Истоку да се што правилније и темељитије протумачи и изучи Слово Божије. Плодом велике његове начитаности и опширног богословског познања, којег је он стекао био као одличан познавалац јеврејског, асирског, грчког, латинског и другижезика, било је то, што је блажени Јероним не само превео Св. Писмо, већ и снабдио га опширним конентарима. Тако, познати су његови коментари на четири књиге великих пророка и дванаест малих, на књигу Битија, на Еклезијаста, на Јеванђеље Матијево и на четири посланице апостола Павла. К овим егзегетским радовима блаженог могу се однијети и његово мноштво писама, у којима нам он даје врло важна објашњења и на друге књиге Св. Писма, као п. пр. објашњава многе псалме, говори о свештеничким одеждама, помиње о многим светим мјестима и фактима, о којима ми уопште готово ништа не можемо дознати из других извора. Оваквој његовој опширној богословској ерудицији није се чудити, јер као што смо рекли, блажени Јероним не само да је одлично познавао јеврејски језик, халдејски, грчки, латински и т. д. већ је, поред овога, и прочитао сва дјела из области егзегетике како на грчком, тако и на латинском језику, и с пажњом, у колико је то могуће било, примјењивао је своја познања и начитаност и у својем тумачењу. Поред овога, блажени Јероним путовао је по Истоку, који, као земља старинских предања и свједок најзнатијих дјела опште-човјечанског значаја, — није могао да не упливише и да не донесе велике користи нашем црквеном оцу, давши му могућност још више утврдити његова теоријска познања и обогатити га важним знањем. Плодом те обилате егзегетске ерудиције блаж. Јеронима и јавља се његов превод Св. Писма, који је познат у богословској књижевности под именом „Вулгата,“ — превод, који се и до данашњег дана употребљава у западној цркви. Но ипак, не гледајући на сву ширину образовања и даровитости нашег црквеног оца, како његов превод Св. Писма, тако и његови егзегетски радови имају и недостатака; али ипак све те неправилне елементе надмашају свијетле особине његових егзегетских радова, што је и заслужило, а и сад заслужује Јерониму, као егзегету,

велику славу, те у неком смислу може и добити првијенство пред другим егзегетима — оцима западне цркве. —

А сад да се упитамо — којих се начина држао блажени Јероним у својим тумачењима Св. Писма. — које су особине његове егзегетике?

— Да би се докопао правилнијег смисла Писма, блажени Јероним обично узима јеврејски текст, сличава га с преводом LXX-сеторице и са другим пријеводима. Даље, блажени обраћа се тумачењима хришћанских егзегета и јеврејских равина. Но разматрајући тумачења појединих егзегета, блажени Јероним често боји се казати нам, — које од тију тумачења извјесног мјеста Св. Писма, на пошљетку, морамо сматрати као правилније, већ се обично стара, да на неко мјесто приведе сва тумачења, остављајући на овај начин читаоцу, да се сам саглашава на једно или друго тумачење¹⁾. А да се је он користио егзегетским дјелима многих других егзегета, можемо видјети из његових сопствених ријечи, гдје се говори, да је он, будући одвише опрезан и страшљив не преварити се, — сљедовао коментаријама Оригена, Дидима, Еусевија Емиземског и др. и искрено признаје, да, пошто би много прочитао и скупио у својој памети, диктовао би писцу нешто своје, нешто туђе, неразумијевајући често ни поретка, ни ријечи, а понекад ни самог смисла²⁾. Уопште, блажени Јероним својим тумачењима, више се ослања на авторитете, те ушљед истога и наводи њихова тумачења, и без да их подвргава критици и разматрању, поново их пушта у свијет неосвијетљене. Истина, да понекад блажени Јероним обраћајући се тумачењима другијех егзегета, не слаже се са тумачењима авторитетâ, говорећи, да и ако се иста тумачења одликују изванредном ученошћу, но ипак није сагласан с њиховим мишљењем³⁾, и да он „појашњава нејасно,“ не старајући се да блиста одабраним ријечима, већ, остављајући краснорјечивост другима, да се они, колико им је воља, славе и из надувених уста пуштају ријечи, које су сличне мјехурићима од сапуна, — примјећава: за мене је довољно говорити тако, како би ме могли разумјети, да би се мој говор о књигама Св. Писма приближавао и к простоти самијех писања⁴⁾ (т. ј. светијех књига). На другом пак мјесту

¹⁾ Јерем. XXXI, ст. 1; на Исаја XXVIII гл., ст. 1—4; 5—8; 9—13 XXIX, 1 и слѣд.; 10 кв. XXX — 30; вуклати XXX, 22; XXX, 23 и др

²⁾ Писмо 90-е књ. Августину. —

³⁾ Писмо 18-е књ. папѣ Дамасу, томъ 1, ст. 54. —

⁴⁾ Писмо 34-е књ. папѣ Дамасу, томъ 1, ст. 189. —

окривљује Оригена и Евсевија Кесаријског, остајући убијеђен, што, ако су они и врло учени мужеви, но ипак да су гријешили у догматичким истинама⁵⁾ Успљед овога блаж. Јероним осуђује и пориче Оригена, говорећи, да се он одвећ слободно односи у тумачењу светих књига и заноси се алегоријом и вјештачким разумијевањем извјесних мјеста, те последице своје произвољно тумачење и схваћање продаје другима као црквени авторитет и тајанствену мудрост.⁶⁾ Због поменутог он и долази к томе закључку, да је много боље говорити просто о предметима истинитим, него ли китњасто о предметима лажним. — Но не гледајући на пријекор блаж. Јеронима другим егзегетима, сâм блажени није увијек дошљедан у својим тумачењима, и само жели, ма на који начин било, узвисити се над историјским смислом неког мјеста Писма (често, као што ћемо видјети, без сваког узрока), или, као што се он изражава: „протурати се међу алегоријом и историјом, као међу Сцилом и Харибдом.“

Међу тим сâм блажени у овом одношају поступа као и Ориген, те због тога и његовог, што особито видимо из следећих ријечи Јеронимових, када говори: да, ако је што-год у буквалном разумијевању смијешно, или недостојно, или чак богохулно, то може се удаљити саолазан таквих мјеста посредством „духовног тумачења истог“⁷⁾. Оваковог сувишног алегоризма код блаженог налазимо врло често⁸⁾. Тако, на једном мјесту каже, да је боље из божанствених књига преводити оно што је речено, ако баш ти и не би разумијевао зашто је тако речено, него ли пропуштати оно, што не знаш⁹⁾. У опште може се рећи, да се блажени врло често у тумачењу извјесних мјеста св. Писма држи спиритуализма Оригенова (н. пр. тумачи гријех Давидов учињени сирам Урије и Ивирсавије (2 Цар. 11) у духовном смислу, и механичким електизмом старајући се не изрећи што-год сумњиво, јеретичко, — склоњен је к спиритуалистичко-гностицима Оригена, продајући другима ту своју склоност као мишљење других, премда у самом начину изражавања изгледа, као да ту нема ничега сумњивог¹⁰⁾.

⁵⁾ Језек. т. 5, ст. 130. —

⁶⁾ Предисловіе къ 5 кн. на Исаію.

⁷⁾ Слично Језек. I, 19—21 (X, 21). —

⁸⁾ Екк. V, 12—11; VIII. 15; IX, 4—6; Јер. II, 22. —

⁹⁾ Језек. стр. 16, ст. 13—14. —

¹⁰⁾ Виђи особито Писмо 119 е къ Минерванедру и Алексію. —

У тумачењу св. Писма блажени Јероним у опште разликује три смисла, као што је било у обичају тога вијека, — најприје смисао отворени или буквални, сакривени или алегорички и, на посљетку, мистички (тајанствени). Ови начини тумачења послије се мијењају на различне начине; нека мјеста св. Писма разумијевају се у једном, у два или у три смисла и т. д. Такође на више мјеста држи се теорије Александријског тумачења св. Писма, која разликује три начина тумачења: историјски, трополошки (морални) и духовни (пневматички или мистички). Премда блажени на неким мјестима и одриче овај метод тумачења, говорећи, да се не слаже са егзегетиком и да јој не доликује, али ипак доста често и он употребљава сва три начина тумачења ¹¹⁾.

Врло често блажени Јероним у тумачењу држи се алегоричког или сасвијем метафоричког смисла неког мјеста или израза. Тако н. пр., он говори: „По мом мишљењу, горе у преносном смислу означају оне, који су достигли савршеног знања, брегови — оне, који су мало ниже од првих, брежуљци оне, који немају никаквог знања, но који само у сношају с другијема добивају својом нешто за себе из превода св. књига, имајући, како се *de libro de iherosolima* изражава, ревност о Богу, али не по разуму (Рим. гл. I, 19) долинама се налазе последњи (чланови) цркве, који и по начину живота и по знању стоје ниже од првих, но који ипак не оступају из заједнице са породицом Господњом. Свима њима заповиједа се да слушају слово Божије, да би сваки сагласно својему стању и схваћању разумијевао оно, што заповиједа Господ ¹²⁾.

На другим пак мјестима све разумијева у историјском смислу, а оне изразе, који су за њега више неразумљиви и нејасни, прима у алегоричком смислу, н. пр.,: „...јер онај што продаје неће се вратити к ономе што му је продао“ — тумачи сагласно јеврејским обичајима... Даље преведене ријечи седамдесеторице „јер онај који кушује неће се вратити с продавцу“ које немају свезе кад се тумаче историјским путем, могу исте ријечи, по блаженом, добити сљедећи смисао, ако се буду тумачиле мистичким начином, по којему можемо рећи, да када неко, будући већ преварен јеретичким заблудама, досјети се лукавства учитељског, то никада се неће вратити к продаваоцу, т. ј. к учитељу, но ће се односити на сирам њега с немарношћу. ¹³⁾“

¹¹⁾ Језек. XVI, 20—31, — причтеј XXII, 21. —

¹²⁾ Језек. 6, 1—3 (X, 70); ср. 3, 23 (X, 42—43); 6, 6—7 (X, 71). —

¹³⁾ Језек. VII, 13 (X, 85). —

Често, такође, блаж. Јероним сједињава у једно алегорички и буквални значај, премда гдјекад бивају сасвим противуположни један другом: „скуп, говори, пртљаг твој (јер ово означава ствари овог, који се сели) као што треба. И када они виде то што ћеш ти учинити, ти ћеш изаћи у вече слично ономе, који се сели... У ријечима: *на плећима ћеш носити* подразумијева се твој пртљаг и све оно, што обично носе бјегунци за олакшати пут. У мрак ћеш утећи (или унијети) — да нико не би видио... А који тврде, да у лицу Језекиља подразумијева се Христос, ти под стварима заробљеничким разумију тијело човјечије, а под проваљеним зидом онај, помоћу којег је Он раскинуо затворе адске и ускрснувши био је виђен само вјерујућим, и ношен је био на плећима, када се узнио са ангелским силама, као побједитељ, на небо;...”¹⁴⁾ По нека опет мјеста тумачи морално-алегорички, у тропском смислу. Тако, Јероним говори, да глад, куга, љути звјерови и друге несреће долазе услед наших гријехова; и да глад, о којој се спомиње у Рути (гл. 1) и у књизи Царства при Исаји (3 Цар. гл. 17) била је послата по одређењу Божијем. Но ово се догађа, говори он, и у нашем Јерусалиму, А појему се у почетку шаље глад, а послвије глади долази и смрт. Тако да ми, који нијесмо чули: Вкусите и видите како бољач Борбад (Пс. 33, 9) дознајемо да је смрт грѣшниковъ дјела (ibid. ст. 22).¹⁵⁾ У опште он се више стара морално поучавати, него ли задовољити научну тежњу читалаца. Има много примјера, гдје смицао буквално пророчки сједињава уједно са тропским.¹⁶⁾ Или даје тајанствени значај фактима на основу неке њихове сличности не само по садржају цијелог неког периода,¹⁷⁾ него и на основу сличности у изразима.¹⁸⁾ Или често је за њега довољно да су на неким мјестима употребљена једнака сравањена и да та мјеста тумачи у једнаком смислу.¹⁹⁾ Даље, блаж. Јероним сличава једнака мјеста по духу;²⁰⁾ или опет гдје-које мјесто

¹⁴⁾ Језек. 12, 4—6 (X, 139—140); 7, 27 (X, 95, 96); 12, 7. 8—10. —

¹⁵⁾ Језек. 5, 16—17 (X, 87—88); 6, 3—5 (X, 70—71); 6, 11—12 (X, 74—75); 8, 7—9 (X, 103).

¹⁶⁾ Језек. 11, 17—21 (X, 134—135).

¹⁷⁾ Језек. 11, 13 (X, 131).

¹⁸⁾ Језек. 1, 15—18 (X, 20); 2, 2 (X, 27); 5, 14 (X, 66); 7, 1—2 (X, 77); 7, 14 (X, 87); 7, 18 (X, 90); 16, 8 (X, 182) и др.

¹⁹⁾ Језек. 1, 26 (X, 24); 7, 10—11 (X, 83); 15, 1—8 (X, 170—171). —

²⁰⁾ Језек. 16, 3, (X, 174). —

објашњава одвећ алегорички, н. пр.; „и одијевала се у висон *) и у многокитчану и многоцвјетну (одјећу). LXX: II украшѣнна была еси златомъ, и сребромъ, и одѣжды твоя виссоѣнны, и триханты и исцещрѣнїя,“... — све ово блажени, сагласно изложеном тумачењу, примијенио је к духовном разумијевању: она мора бити покривена висоновим и танким одјећама, да се не би њежви удови супруга отежавали тешким теретом покривала, већ да би чинили и корист и љепоту... Све поменуто што смо ми рекли о Јерусалиму, говори ок, однијећемо к Цркви Јер, ако Јерусалим служи нашем мајком (Галат. гл. 4). а мајка наша је Црква, то, разумије се, Јерусалим је Црква, мајка првијенаца, који су написати на небесима. ²¹). У другим опет приликама блаж. Јероним одриче крајњи алегоризам, као што, н. пр. на једно мјесту каже, да овдје по мишљењу многијех треба разумјети небесни Јерусалим, но да то црква не прима ²²). Или пак на другом мјесту када говори, да је без сваке сумње опасно срањивати ропство и удаљење нечастивог цара с таинством Господњим ²³). Врло често у јавно буквалним изразима види метафорички смисао, н. пр. када тврди, да је име пророка, по правилу св. Писма, опште за добре и зле, једино с том разликом, што у добрим говори се да су мудри, а о злим да су глупи и слепи, и једно се односи на чланове цркве, а друго на све јеретике, који оставиши Духа Божијег, проричу својим духом ²⁴). С друге опет стране срањује алегоричке изразе с изразима очито буквалним: почетком читања и простог историјског разумијевања служи поједење свитка, но када затвара књигу у благајницу памети, тада духовно напуња се утроба наша и пасићавају се унутрашњости, да би унутрашњости имале милосрђа уједно са ап. Павлом (Кол., 3), те да би се напунило *чрево*, о којем Јеремија говори: Чрево моє, чрево моє болитъ мнѣ, и чувства сѣрдца моего, слущается душа моя, ... ²⁵).

*) У старини на Истоку овим су именом називали танко ланено ткање црвене боје, и њему су се одијевали жречеви и знатна лица; у трговини мјерило се са златом. —

²¹) Језек. 16, 13 (X, 192); Екк, 1, 6 (IV, 8). —

²²) Језек., 16, 1—3 (X, 174). —

²³) Језек. 12, 16 (X, 143); 7, 1—2 (X, 78). —

²⁴) Језек., 13, 3 (X, 149); 11, 22—23 (X, 135); 11, 1 (X, 127); 14, 1—4 (164). —

²⁵) Јерем., 4, 19; Језек., 3, 3 (33), 5, 10 (X, 63—69). —

Често у просто метафоричким изразима блаж. Јероним тражи вишег алегоричког значаја, разумијевајући, да возложилъ на тебѣ трихаптъ, што Акила преводи *уно цвѣтова* или *ошиливо* — схваћа метафорички под одеждом изобиља земље јудејске, или љепоту божанственог култа²⁶). Изводи моралне закључке односно савременог стања навика, говорећи, да кад нестане хљеба и воде у цркви, муж ће се трзати на брата, и свуда ће бити неслоге, када ми разбуцамо одежду Христову, који и војници нијесу се усудили раскинути за вријеме Спаситељевих страдања²⁷). Многа мјеста тумачи сапето и натегнуто, као н. пр. његово тумачење пророчанског смисла односно доцнијих старозавјетних јеретика²⁸). Чак говори, да су старозавјетна Писања покривена таквим мраком и таквим сликама будућности, да се нуждају у свакојаким тумачењу (Рим. VII, 8). Све ово мјесто, примјећаје даље блажени, које стоји у свези с предидућим и посљедујућим, такође као и цијела његова (ап. Павла) посланица к Римљанима... покривена је особитом тамом²⁹). Услѣд овога он се често задовољава спорним мишљењима (Ис. 2, 16).

Кад се пак блаж. Јероним прихвати етимолошких појашњења, то не само да се често упушта у ситнице,³⁰) које немају стварног значаја, већ и тумачећи произвољно чини разлику међу ријечима, којима је један смисао; ову ману ми налазимо и код најстаријих преводних егзегета. Та натегнутост види се, н. пр. када за јеврејску ријеч *pigim* мисли, да има један значај с латинском *pigae*, што на јеврејском језику значи: моћ свију народâ. Постапља разлику међу ријечима *homo Dei* и *vir Dei*;³¹) или објашњава само једну ријеч скорпија;³²) или објашњење књиге главизна.³³) У свима бројевима у опште блажени види тајанствени значај, говорећи, да бројеви стоје у одношају са стварањем свијета и са тјелесним чувствима, која упућују своје погледе к ономе што је земаљско, а међу тим још не поми-

²⁶) Језек. 16, 10 (188); 13, 17—23 (X, 138—139); 16, 10 (X, 185); 16, 16 (X, 197); 16, 12, 16; 13. —

²⁷) Језек. 4, 16—17 (X, 57—58) Јоан. гл. 19; Језек. 5, 11 (X, 64—65).

²⁸) Језек. 6, 8—9 (X, 72).

²⁹) Письмо 97-е кь Алгасію.

³⁰) Језек. стр. 52 гл. IV; 9—12 слично Језек., стр. 56, ст. 16—17. —

³¹) Письмо 140-е кь Киприану; чудновато објаш. мјеста Екк. 4, 11. —

³²) Језек. стр. 29, стр. 6. —

³³) Језек. стр. 31, ст. 9—10. —

шлају о небесном.³⁴⁾ У тумачењу жели блијеснути својом ученошћу и начитаношћу; саопштаје у својим тумачењима много што-шта позајмљеног из јудејског предања, чиме доприноси велику корист.³⁵⁾ У овом одношају нијесу од мале важности и географска и археолошка познања блаж. Јеронима, која нам дају више могућности темељито упознати се и са појединим неким фактом св. Писма, почем у опште географија стоји у тијесној вези са историјом. Он је оставио књигу о назвању и положају важнијих мјеста Палестине и књигу јеврејских предања на књ. Битија. На многим мјестима показује своје дубоко познавање јеврејског језика.³⁶⁾ Често устаје и против јеретика и гностика.³⁷⁾ —

Тумачења блаженог дишу искреном побожношћу, и он је убијеђен, да за разумијевање св. Писма потребно је молити небесног озарња, због чега блаж. Јероним и савјетује друге да се моле о благодатном просвјетењу. Тако, на једном мјесту односно самог себе каже:... „тумачење, које по молитвама твојим и свију светих надам се свршити до краја“...³⁸⁾ и даље моли за исто предузеће Божијску помоћ.³⁹⁾ — У опште, многе недостатке његове егзегетике можемо објаснити наглошћу нашега егзегетичког језика, које примао и саглашавао се на мњења других тумача егзегетике. Ово се јасно може видјети особито из сљедећег мјеста блаженог, када сам тврди: „Ја сам — говори он — читао писања оних, који су били прије мене, и у коментарима, као што је код свију обичај, излажем разна тумачења, да би сваки из мноштва објашњења држао се чега хоће.“⁴¹⁾ Усљед оваквог начина писања рађа се друга мана Јеронимове егзегетике, која се састоји у томе, што он, излажући мишљења различних егзегета и не дајући свог суђења на чијој је страни правда, доводи читаоце у заблуду,

³⁴⁾ Језек. 8, 1 (X, 98); 8, 11 (X, 105); 9, 2—3 (X, 117); 11, 1 (X, 129). —

³⁵⁾ Језек. стр. 47, ст. 4—6; историјско и филолошко тумачење, Језек. стр. 44, гл. IV, ст. 1—2. —

³⁶⁾ Језек., 1, 26 (X, 22). —

³⁷⁾ Јерем., II 25; III, 6—10; IV, 5—6; XII, 15; XVI, 1—4. —

³⁸⁾ Прол., 13 кн. на Исају.

³⁹⁾ Прологъ Језек., књ X-ој кн.; такође Јер., прол. кн. XII и XIII. —

⁴⁰⁾ Письмо 90-е књ Августину. —

⁴¹⁾ Ср. Письмо 93-е књ Минервио и Александру монахамъ.

а особито ове, који, будући лишени истинитог критериума, усљед својих слабих богословских познања, не умију се критички однијети изнесеним претпоставкама његова коментарија. Но ипак не гледајући на неки чисто компилативни карактер многих егзегетских радова, — блаж. Јероним достојан је високог уважаења, служећи јединим извором најстарије егзегетско-догматичке литературе, у којој су се сачувала знатна учења сасвим изгубљених дјела црквених писаца (Оригена, Апоминара, Дидима), као-год што су се у његовим радовима сачувала и многа корисна јудејска предања и старине. У опште може се рећи, да научна ревност, свестраност, философска самосталност, поучност садржаја, вјештина и увјерност блаж. Јеронима као егзегета, — надмашају све недостатке његова метода, и те особине дижу га врло високо у егзегетској литератури. —

КРАТКО УПУТСТВО ЗА ПРЕДАВАЊЕ ПРИРОДНИХ НАУКА.

НАЦИОНАЛНА библиотека, учитеља.

BIBLIOTEKA (ат. к.)

CRNE GORE ĐURĐE

II. Предавање из зоологије

за III-ћи разред основне школе (в. „Н. П.“ ст. 14).

Циљ: вјезбање у интелектуалном (умном), моралном, хигијенском и практичном погледу образовања.

Облик: монолошки и дијалошки.

Метод: аналитички.

Срешта: слике или саме животиње свијех врста паса мушких и женских (кучака) младунчад и лобања од пса.

Настава: очигледна (чуона).

Начело: поступности.

ТОК НАСТАВЕ

I. Општи дио.

Као и у првом предавању, (ако буде први час), па изнијети слику најпознатије врсте паса и питати: Која је ово животиња? Ти! — Ти! — Ти! — Што је ово? Ти! — (кучак — пас — кучка женска). Што је ово? — Ти! — (кучићи младунчад).

Објашњење: Пас живи свугдје уз човјека и за то се зове *домаћа животиња*. Мушки се зове *пас (кучак)*, а женска *кучка*. Она рађа (окоти) највише до 9. *кучића* (младунчади), који сишу кучку (матер своју) и зато су пси *сисавци*. Млади кучићи најприје не виде ништа, а послје неколико дана отворе очи и прогледају. Пошто кучићи одрасту хране се месом и за то се зову *месоједи*. Пас има главу, труп и четири ноге.

Проштивање: Зашто је пас домаћа животиња? Ти! — Како се зове мужјак, а како женка? Ти! — У који разред спада пас (у сисавце)? Зашто се пас зове сисавац? Ти! — У који род сисаваца спада пас? Ти! — (у месоједе, други род.) Зашто пас спада у месоједе? Ти! — Колико највише кучка окоти младих кучића? Ти! — Чим се хране мали кучићи? Ти! — Што разликујеш на псу? Ти! —

I. Посебни дио.

а) *Глава.* Глава у пса је дугуљаста, особито предњи дио њен (њушка), а стражњи више округлао. Покривена је длаком разне боје (мрклом, зеленом, бијелом, жутом и црном), а може бити и шарена (бијела и жута или црна). На стражњем дијелу главе има два прилично велика и мекка уха, која се од половине савијају и висе наниже; два врло мала ока и двије голе и увијек влажне ноздрве. — Овај дио главе зове се *њушка*. *Њух* (мирис) у пса је најразвјенији, тако, да помоћу мириса може наћи свога господара, ако се од њега изгуби. (Испричати згодан примјер.) — У свакој вилици има по 6. *сјекутића* (предњих зуба), а са сваке стране у горњој вилици још по 6. *кућњака* (крајњих зуба), а у доњој по 7. Осим тога у горњој 2. *очњака*, (зуба који стоје управ испод очију). Ови су два зуба највећи и с њима пас раскуба месо кад једе. (За вријеме објашњења треба све показивати на глави, на лобањи и у вилицама).

Проштивање: Каква је глава у пса по облику? Ти! — Какав је предњи, а какав стражњи дио главе? Ти! — Чим је покривена глава у пса? Ти! — Што има на глави у пса? Ти! — Како се зове предњи дио главе? Ти! — Колико сјекутића има у горњој, а колико у доњој вилици? Ти! — Колико кутњака? Ти! — Колико очњака? Ти! — На што служе очњаци? Ти! —

б) *Труп.* Труп у пса је покривен кратком, а код неких врста паса подужом длаком разне боје, као и глава. Предњи

дио трупа је много дебљи, него стражњи и изгледа као пре-скубен при стражњем дијелу његовом. На стражњем дијелу трупа има прилично дуг реп, код неких врста паса покривен кратком, а код неких прилично дугом длаком, такође разне боје. Овај реп здраво псето обично држи заковрчен на лијево. (Показати на трупу).

Проштивање: Чим је покривен труп у пса? Ти! — Какав је предњи, а какав стражњи дио трупа? Ти! — Чим је покривен реп? Ти! — Како реп носи здраво псето? Ти! —

в) *Ноге (удови).* Пас има двије предње и двије стражње ноге покривене кратком длаком. Предње ноге су неразвијеније (мање) и усправљеније, него стражње, на њима има пет прстију са великим ноктима. Стражње су ноге у пса веће и мање усправљене, него стражње, на њима има четири прста са великим ноктима (код неких паса има и на стражњим ногама пет прста, али је овај пети више стопале и на њега не стаје). Табани су голи и округли. Пета у пса је врло високо и на њу не почијева осим кад чути.

Проштивање: Колике пас има предње, а колике стражње ноге? Ти! — Какве су предње, а какве стражње ноге? Ти! — Колико прстију има на предњим, а колико на стражњим? Ти! — Какви су табани у пса? Ти! — Где је пета псу и кад почива на њој? Ти! —

г) *Корист од пса.* Пас је домаћа животиња, па као таква да се научити, да чини човјеку многу корист. Он чува кућу и стоку од лупежа и вукова — има добар вид, а још бољи мирис, па опазив лаје и јавља господару опасност. Толико је вјеран, да ће погинути за господара и у служби његовој. Пас се научи да тјера траг другим животињама, као: зечевима, лисицама, куницама и разним птицама, па их дигну из њиховог легла и лавежем тјерају к своме господару, те их овај тим начином убија — лови — То су ловачки пси. Има паса, који се науче, те услужују кућу и господара, доносећи из дућана, што је нужно кући и за чем га пошљу, па чак доносе и месо са месарнице у котарицама. (Испричати згодан примјер, којим се тврди вјерност пса у таквим приликама).

Велики пси науче се, да возе колица и у њима дјецу, а има једна врста паса, који се науче да лутају по великим планинама зими и да спасавају замрзнуте путнике (бернхардски пси).

(Испричати згодан примјер). Но сви се пси не могу на све ово научити, па за то и има паса од више врста *trâgâ*, н. пр.

овчарски, месарски, хрт; ловачки: препеличар, јазовчар, бернхардски и други.

Толика је корист од пса док је жив; а кад липше употре- бљује му се кожа за разне израде.

Прошиштивање: Што нам користи пас: Ти! — Чим се одликује од осталијех животиња? Ти! — Којијех врста (трага) има? Ти? На што му се употребљава кожа? Ти! —

Овијем се завршило предавање о псу. Сад учитељ (настав- ник) може пропитати дјецу из цијелог предавања и казати им животиње, које спадају у род пса, н. пр. *лисица и вук*. Упутити их, да посматрају пса код куће овим редом, па обећати им, ако буде видио-познао из њихових одговора, да су то одиста чињела — да ће им идући пут причати о лисици. Како за ботанику, тако ни за ову науку не треба да имају дјеца никаквих уџбе- ника. Та куд ће бољег уџбеника од природе? — То вели Бекон — „То нам је жива књига, која сама говори“ — узвикује даље.

III. Предавање из Минералогије о бакру (мјед)

за III. разред основне школе (в. „Н. П.“ ст. 14 познавање руда).

Циљ: Вјежбање у интелектуалном (умном), хигијенском, техничком и практичном погледу обрадовања.

Облик: Монолошки и дијалогски.

Метод: Аналитички.

Средства: Новац бакрени, бакрени листићи, прашак, малахит (руда) шпиритна лампа, бакрени суд, чекић.

Настава: Очиљедна (чуона).

Начело: Поступности.

ТОК НАСТАВЕ

I. Општи дио.

Изнијети новац од бакра и питати: Шта је ово? Ти! — (новац.) Од чега је овај новац? — (од бакра). Од чега је овај суд? Ти! — (од бакра). Од чега су ови листићи? Ти! — (од бакра). Од чега је овај прашак? Ти! — (од бакра). Какав је по боји? Ти! — (Сад ударити чекићем у бакрен суд). Што сте чули, кад сам ударио чекићем у овај бакрен суд? Ти! — (глас- звук). (Сад дати дјецу да омиришу бакар и окушају). Има ли бакар каквог мириса и укуса? Ти! (нема). Каква је ова спољашња страна бакреног листића? Ти! — (тамна). Унутрашња? Ти! — (свијетла и црвена).

Објашњење: Бакар је црвене боје без мириса и укуса, а ако ударимо чекићем у бакрен суд — онда издаје глас. На ваздуху и у влаги потамни и то се каже да се оксидише или рђа. Ако ударимо чекићем у камен, он ће се раздробити, а ако ударимо у бакар, он се неће раздробити, но се даје разтањити, у дугачке шипке, те за то се каже за бакар, да је *кован*. (Све оно што се да ковати зову се ковови). Бакар је од воде тежи 5 пута.

Проштивање: Какве је боје бакар? Ти! — Има ли укуса и мириса? Ти! — Какав је по тврдоћи? Ти! — Што су ковови или метали? Ти! — Је ли бакар ков? Ти! — Колико је тежи од воде? Ти! —

Објашњење: Бакар се врло ријетко налази у земљи чист, него већином помијешан са земљом и другим ископнинама. Налази се у многим планинама. Оне ископнине, у којима има бакра, зову се *руде*. Таква једна руда, у којој има бакра, је и ова (показати) и зове се *Малахит*. Он је зелене боје, по чему и знамо, да у њој има бакра. Изгледа као обичан камен, а и крт је исто као камен, само што је нешто тежи од камена — пута тежи од воде. Из ове руде добија се бакар овако: Раздроби се у ситна парчад и остави тако, да се суши. Послије се измијеша и са другим парчадима бакра, на се то све стрпа у једну велику пећ, у којој гори јака ватра. Бакар се на великој врућини растопи и кроз олук на косом тавану врећи растопљен бакар отече.

Проштивање: Како се налази бакар и гдје? Ти! — Што су руде? Ти! — Које је руда бакра? Ти! — Какве је боје малахит? Ти! — Како се добија бакар из бакренијех руда? Ти! —

Објашњење: Бакар се налази или чист, или у руди облика коцкастог или стијешњеног осморца у многим планинама, као у Словкову у Чешкој или Смолнику у Угарској, у Петровој и Самоборској гори у Хрвацкој и у Златибору и Руднику у Србији. Мјеста одакле се копају и ваде руде зову се *рудници*.

Проштивање: У каквим се облицима налази бакар? Ти! — У којим планинама има доста бакрене руде? Ти! — Како се зову она мјеста одакле се ваде руде? Ти! —

Корист и употреба бакра. Бакар је врло корисан метал. Од њега се прави разна посуђе (бакрачи, тепсије и т. д.) Од бакра се кују и новци. Бакар помијешан са још којим металом још више корист доприноси — тврђи је и лепши — тако је *легура* (смјеса) бакра и цинга *месинг*, а са никлом и

цинком даје тако звано *ново сребро*. Бакар кад дође у додир са каквом киселином лако се нагриза и лучи веку зелен, која није ништа друго до раствор бакара. Тај раствор је врло зелен и отрован — с тога посуђе бакрено треба калајисати (показати како се калаише.)

Проштивање: На што употребљујемо бакар? Што су то легуре? Што је месинг? Ти! — Што је ново сребро? Ти! — Што бива са бакром кад дође у додир са каквом киселином? Ти! — Каков је раствор бакара? Ти! — Како се калајишу бакарни судови? Ти! —

Овим је завршено у главном предавање о бакру — само што је изостављено следеће, за најпоследње пошто се из овога буде пропитало — да би њим побудио ученике на саморадњу и поучавање исте лекције кући, а то је:

Треба упалити шпиритну лампу и у пламен метнути танки бакрени листић. Том приликом дјеца ће видјети зелени пламен. — После овога опита кроз посипаоницу трести више пламена бакрени прахак. а дјеца ће видјети многобројне зелене искрице извише. Види се да у самом пламену свијеће — право освјетљење

Објашњење: Ето дјецо, **CRNOJEMIĆ** пламен бакара, кад сагори (зелен). Он на врло великој топлоти гори таквим пламеном, а на мањој се топи.

Овим је потпуно довршено предавање о бакру за III раз. ред основ. школе. на како за прве двије науке, што не треба дјеца никаков уџбеник, нити какве прибјелешке, то не треба ни за овај. Васпитна средства сасвим су нужна. — Управо без њих не треба предавати, јер је ово наука, као и зоологија и ботаника — без очигледности у настави сасвим сухопарна и неинтересна. Ако се ове науке предврше друкчије, одма ће се опазити на дјецу мртвило, дријемање и зијевање. Неће бити оне новости, која ће се опажати код оне дјеце, којима се овако успредаје. Никоје науке толико не заинтересују дјецу колико природне. Час и наставнику и дјецу одма прође, јер су и васпитаници и наставник били у раду радом заинтересовани. Дјеца после предавања из природних наука — остану одириликенако, као публика иза позоришта. Требало би то исто да буде и после предавања из ма које науке, што и бива, разумије се — али код дјеце, које наставља спреман и трудољубив наставник — прави педагог и методичар.

IV. Предавање из науке о познавању човјечијег тијела
за I. разред основне школе — *кожа* (в. „Н. П.“)

Циљ: вјежбање у интелектуалном и хигијенском погледу.

Облик: монолошки и дијалонски.

Метод: аналитички и синтетички.

Средства: сам човјек (дијете)

Настава: очигледна.

Начело: поступности.

ТОК НАСТАВЕ

1. Општи дио.

Ко је од вас гледао кад деру брава (јагње)? Ти! — Што месар одере с јагњета? Ти! — (чапру — кожу) Што је оно што је одрто, те месар продаје, а ми једемо? Ти! — (месо) Што је прије било врх тога меса? Ти! — (кожа) Једу ли људи кожу? Ти! — (не једу) Једу ли месо? Ти! — (једу) Како се зове оно што месар одере (јагњетина) тијела, а људи га не једу? Ти! — (кожа) Како се зове (кожа) што је већ одрто, а људи га једу? Ти! — (месо) Где је прије била она кожа, што је месар одрто? Ти! — (по месу).

CRNOJEVIĆ

Објашњење: Дјецо, и наше тијело је од крви, меса и костију — то сте чули и од ваших родитеља. Оно је покривено кожом, али не онако дебелом као у јагњета, него врло танком (показати). Ова кожа је сва шупљикава као решето — само што су те шупљике врло мале, да их једва оком зазиремо. Боја коже је код неких људи бијела, а код неких црна — то је у ових црних људи — арапа, како их ви зовете. На неким мјестима коже расте длака одма, као на глави, а на неким спорије, а на неким никад (као на лицу, длановима, ушима, носу и табанима). Ви чим сте се родили имали сте косу на глави, па је и сад имате и још већу, али још немате на лицу, рукама и осталом тијелу, него ћете је имати кад порастете; а и кад порастете нећете имати косе на лицу, длановима, табанима носу и ушима.

Процривање: Од чега је наше тијело? Ти! — Чим је покривено? Ти! — Каква је та кожа? Ти! — Каква је по боја?

Ти! — На којим мјестима на кожи највише порасте длака?
 Ти! — На којим мјестима расте раније? Ти! — На којим
 мјестима расте доцније? Ти! — На којим мјестима не расте
 никако? Ти! —

Објашњење: Кожа је зато шупљикава, да кроз те шупљике
 излази зној, а тај зној излази (лучи се) из наше крви, те се тако
 чисти, да будемо здрави. Зато треба да кожу чисто држимо,
 да не би гљиб (блато) затискао оне мале шупљике, те не би
 могао зној кроз њих излазити и крв се чистити. Кожа ће нам
 чиста бити, ако се што чешће купамо, и ако рухо (одијело)
 чисто држимо, те се не ваљамо у блату и прашину.

Прошпиивање: За што је кожа шупљикава? Ти! — Од куда
 се лучи зној? Ти! — Па која је корист нама те се из крви
 лучи зној? Ти! — Како треба кожу држати? Ти! — Што нам
 треба радити, па да нам кожа буде буде чиста? Ти! —

Објашњење: Неваљала и лијена дјеца не хоће, да се свако
 јутро умивају, нити се купају, а одијело одма запрљају, па им
 се кожа запрља и затисну се оне шупљике, те се кроз њих не
 може зној да пролази, нити да се крв чисти. Таква се дјеца
 разболе, па су блиједа и грозничава. Кожа им се разболи, те
 добију свраб или пугу од нечистог држања коже, или им
 овдје ондје по кожи излазе чиреви.

Прошпиивање: Што бива од оне неваљале дјеце, која не
 хоће да се свако јутро умивају, и која се не купају, нити
 одијело чисто држе? Ти! —

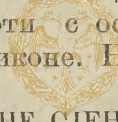
Овим је завршено предавање о кожи за I разред основне
 школе. Наставник може последије овог предавања испитати дјецу
 из свега предавања и препоручити им, да се чисто држе, те да
 буду здрава. О пот еби уџбеника за дјецу — сасвијем је изли-
 шно говорити — премда сам ја „срицао“ из некаквог уџбеника,
 да научим лекцију, коју ми је био г. учитељ задао. — Ох те
 моје муке што бијаше! И сад ми с јадом пада, те не могах, а
 да се не изговорим.

ЦРКВА СВЕТИ НИКОЛА У БАОШИЋИМА.

У Баошићима је црква Св. Никола на главици Могилици. Средње је величине, има полукружну апсиду и звоник на преслицу са три звона. Изнад надвратника прочелних врата има овелико полукружно заоквирено поље, и над њиме спомен-плочу и точак-окно. На јужноме зиду имају два полукружно сведена прозора и један такав на олтарској апсиди. Сјеверни зид прозора нема. На јужноме зиду имају такође врата са троугластим пољем изнад надвратника, а пред вратима западак од пет полукружних степеница.

Црква има лијеп хор и овелике столове по сјеверној и јужној страни, међу којима се истиче стô архијерејски. Олтарски је простор узвишен за један степен над црквеним подом.

Како по неким другим црквама, тако и овдје: први иконостас израдио је вриједни живописац Алексије Лазовић, син попа Сима Лазовића Бјелопољца, 1806 год. Данашњи је иконостас израдио Грк Никола Аспиоти с острва Крфа, 1879 г., али су преостале старе престољне иконе. Натпис на иконостасу гласи:

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 ЦРКВНОМ БЛАЖЕНЕ СЈЕНИ
 CRNOGORSKE DVADE
 ЈОКА И. ЦРНОГОРСКИМ
 УКРАСИ СЕ ОВИ ИКОНОСТАС
 ЛБТА 1879.

Антимис је руска радња из доба Императора Павла Петровића од 1797 год. Велика плаштаница, златом извезена, такође је лијепа руска рађевина: цркви ју је приложила Госпођа Ана Стефановића, рођ. Цвјетковића, 1884 године.

Књига: Сокраније Прокручителних Поучени, штамп. у Бечу 1793 год., прилог је Јована Маркова Цвјетковића, од 1829 године.

Правила молебнаа стѣхъ сервскихъ просвѣтителен, штампана у Москви 1765 год., прилог је Алексија Лазовића од 1830 год.

Триодъ постнаа, штампан у Москви 1766 г. и Пентикостаръ, штампан у Москви 1770 год., прилози су капетана Богдана Илијина Црногорчевића од 1834 године.

До цркве је ћелија на један пѣд, са три прозора, која је покада служила за своске зборове и као народна школа. Наставници, који бијаху већином свештеници, поучавали су у читању и писању по Буквару; поука је свршавала на Часо-

словцу, рачунству и почетцима италијанскога језика. Наставници су примали дневну плату од једнога „карантана“ (данашња три хелера) за свако дијете, а број ђака досизао је највећма до тридесет. Још се спомињу наставници у нашем вијеку: о. Нектарије Милиновић, постриженик Савински, родом из Мориња, који је неко вријеме учитељовао и у Куртолима; Крсто Косић, родом из Мокрина, па Јоко Камилић и Крсто Цвјетковић, оба из Баошића. Овдје су изучили почетне науке многобројни свештеници и поморски капетани Баошићки.*)

Црква и ћелија су заокружене зидом, са двоје врата. Ту је и гробље, а при огради и костурница. Простор између цркве и ћелије, у колико није запремљен гробницама, поплочен је. Пред ћелијом је један камени стб. И у самој цркви било је гробница, које су од чести откривене по случају у новије доба. У гробљу има поклопница са већ потрвеним натписима из прошлога вијека; на двије поклопнице резани су вијенци, којих облик потејећа на оне при Љешевачкој цркви Св. Георгија. Најзнаменитије су гробнице: поморских капетана Црногорчевића од 1839 г., мјесних свештеника Цвјетковића од 1867 год. и трговца Јока Ђуковића од 1891 год.

Гробница поморског капетана из породице Црногорчевића, пред црквеним pročелом има при једној заглави змију савијену у кружницу, и у њој уру јенчару кленсидру (ampulla). По дну поклопнице према другој заглави: котва (ancora) и гласнички штап (caduceus) унакрст. Средином поклопнице ниже се натпис:

ЛЮТА СУДБИНА
ИСТРЖЕ
КАП. ИЛИО ЦЕРНОГОРЧЕВИЋА
19. МАРТА 1839. ГОДА
ИЗ ОБЯТІЯ
ВЪРНЕ СУПРУГЕ МИЛИ СИНОВА И КЪЕРИ
60. ГОДИНИ ЖИВОТА
И ПРЕСЕЛИ ГА У ВЪЧНЕ ОБИТЕЛИ
БЛАГОДАРНОСТ МУ СУПРУГЕ И СИНОВА
ОВАЈ СПОМЕН
ПОЛОЖИ

*) Љетописе Матице Српске 1832. -- Српски Глас. Задар. 1895 Број 27-28.

На гробници породице Цвјетковића, при зиду олтарске апсиде, у којој су сахрањени Баошићи свештеници из исте породице, како то казују и имена побиљежена на поклопници, резан је крст прама једној заглави, а у четири угла оскаче по једна ружица

СМРТНИМЪ ОСТАТЦИМА
 БАОШИЧКИХЪ СВЕШТЕНИКА
 ОДЪ
 ЦВЪТКОВИЋА ПЛЕМЕНА
 СИМЕОНА. МАРКА. АЛЕКСАНДРА
 НИКОЛАЯ
 БИВШИ ОБРАЗЪ СТАДУ
 ВЪЧНА ИМ ПАМЯТ
 ИЗЪ
 БЛАГОДАРНОСТИ ЊИХОВА ДЈЕЦА
 ЗА
 ВЈЕЧНИ СПОМЕН
 ПОЛОЖИШЕ
 1867.

Изим означених на поклопницама, у овим гробницама почивају и други чланови породице Цвјетковића и Црногорчевића. Лака им земља!

У Баошићима су рођени: Турољски српјетки познанац математичних наука и преводилац „Луцијана“ у прошломе вијеку; капетан Стефан (Остоја) Црногорчевић, који је водио преговоре с Баруном Рукавином у Сплету, као начелник и изасланик општине Херцегновске, 1797 год.; протосинђел Кирил Цвјетковић, који се је прославио у обрани вјере православне у доба уније за Венедикта Краљевића, а преминуо је у манастиру Бездину код Темишвара друге половине овога вијека. *)

Узрок, с којег је црква баошићка, као што и оне у Бијелој, Ђеновићима и у осталим многим мјесностима, тако далеко од морске обале, у томе је, што су наши претци, долазећи у ове крајеве послје Косова, слазили преко планинских врхова и станили се око оних мјесности, гдје су подизали исте цркве — далеко од морске обале, којом Млечићи, пошто замјенише српску владу, господоваху, и који не допуштаху новим досељеницима да њоме овладају.

*) „Херцег-Нови.“ Т. К. Поповић. Задар. 1884.

Постанак баошићке цркве је у вези с једним тамним предањем о доласку некога калуђера на мјесто, гдје је црква позније подигнута. Њен постанак регби да пада негдје око половине XVI. вијека.

Првобитна црква била је врло малена. Проширена је и у ошће оправљена 1781. г., како то казује на звонику урезани број. Други је пут проширена 1802. г. Из исте године потјече натпис резан изнад заоквиренога поља врх улазних врата, који гласи :

на 1802.

ко има ђа і сна и сѣаго
 дѣха аминѣ саграді се хрѣм
 сѣті николде

Баошићки свештеници били су претежно из породице Цвјетковића, а па гробници ове породице побиљежени су они, који су цркву послуживали у прошлome и нашем вијеку : Поп Симеон Цвјетковић, Поп Марко Цвјетковић, Поп Александар Цвјетковић и Поп Никола Цвјетковић, који је преминуо 1887. г. Лијепа слика Николе храни се у његовој породици, а живопис му је изложен у Шематизму бококог. за 1888. г. —

Протосинђела Кирила Цвјетковића споменули смо на пријед. —

Старински печат парохије баошићке је округлог вида, прелазећег у овал, с пријечницима од 32 и 40 мм. Лице печата носи лик Св. Николе, са зачелним словима: с. ник., а у околo запис: **Парохија Баошићи**. Данашњи печат, округлог вида, има пријечник од 35 мм. Лице печата носи лик Св. Николе, са зачелним словима: с. н., а у околo запис: **Парохија Баошићи**.

Село Баошићи има 61 дом са 425 становника. Парохија Баошићка састоји се од три села: Баошићи, Ђеновићи и Кумбор, и броји свега: 160 домова са 920 становника.

Близу цркве извире „Врутак“, до којег узлази литија, када се крсти дижу о Богојављењу. А према цркви уздиже се бријег Стражићи, обрасао Храстовом шумом. Тамо се је истицао у неко доба голем храст и на њему резан крст. Предање казује, да је на Стражићима обстојала богомоља раније, него ли је сазидана црква Св. Николе; а и дапас се тамо виде останци од старинскога гробља.

У засеоку Богетићима, по више цркве, пребивали су први досељеници баошићки: Стојковићи, Цвјетковићи и Црногорчевићи. У засеоку Кулини имају озидине од турске куле и извор „Мочао“, који су Турци подземним чунковима довели у XVI. в. Како кулина, тако је по њима названо и Шаториште, раван, на којој су они разапњали шаторе. Ниже Старога трапа имају опет озидине од куле некога Турчина Бећира.

Западно од цркве, за 20 минута хода раздалеко, стрши Црвена Греда, а ниже ње Томин Кам. О почетку нашега вијека тамо се скриваше жене и дјеца, да избјегну најездн Француза, а око 1830. г. нађена су под земљом, у дубини од каквих 50 см, два старинска бронзана просјека (убојне сјекире). На врху Голога Брда, такође ниже Црвене Греде, лежи и данас старински камени тијесак (справа за тијештење меда) у храстову гају, на земљи Јока Л. Црногорчевића „За Плочу.“ Тијесак је положен косо, како је стрмо земљиште под њим, а уза њ је срастао и један храст. Тијесак је храпав, и биће тежак каквих 150 кг. Дуг је до 90, широк 70, а дебео око 20 см. Елиптични јарак, који је издубен на површини тијеска, и кога понестаје по лијевој страни, гдје по је камен скршен, широк је око 5 см, а дубок 3—5 см. И данас се спомиње, како су се у околним гудурама пчеле ројиле. У близини су и озидине старинских станова, а по даље и западу избија млаз воде, — све носи трагове дубоке старине.

На сеоском камивалу, при мјесности, гдје је ударена граница између Баошића, Кута и Ђеновића, према сеоцу Обалици и Кокотовој Дубрави је т. зв. Илијино Брдо, које зову и Илињштак — Свети Илија — Сутилија — Црквине. Као мало гдје, одатле се отвара чаробна панорама на бокељске крајеве од Оријена до Ловћена. На томе заравањку, између густих грмова од смреке, двије гомиле биљеже ваља да мјесто, на коме се у незнано доба уздизао храм Св. Илије. У пространом гробљу разасуто је тамо, као у каквој некрополи, до педесет големих поклопница и толико омањих, а има и узахних поплочаних простора, заокружених попут гувна. Поједине су поклопнице дуге 2—2·30 м., широке 75 см, а дебеле до 20 см, окренуте правцем источно-западним, са успешним биљезима поред заглава. Знатне су двије поклопнице, којима су омјере: $2\cdot2 \times 0\cdot75$ м, и $1\cdot80 \times 0\cdot52$ м. са знацима међу собом сличним, али опет не једнаким, попут палмета, налик цвијету лијеру или слову **V** на обје заглаве једне и само на једној заглави друге поклопнице, и то: док је на јед-

ној резан знак на заглави према истоку, на другој је на оној према западу. У гробовима мртваци морају да леже дубоко.

Сличних старинских укопница има у Сушићепану, на Подима, Ивањштаку, у Ђеновићима, Бијелој и Богдашићима, скоро свуда без каквих знакова. На знакове укопница Илњиштачког потсјећају само неке поклопнице у гробљу пођанске цркве Св. Срђа и Вакха и једна поклопница, која је била нађена на Превлаци.

При морској обали на Грабима, — источној граници баошићкој као што су „Границе“ западна — гдје извире један врутак, а нешто подаље, с обе стране, два друга (Le tre Fontane), виде се опале зидине, које бриљан облаже. Ову мјестност зову и данас: Баошина кућа или Баошин двор, а воду — Баошин бунар. Казују, да су амо имали своје љетњиковце зетски господари Балшићи, потомци Баошини, од којих је добило име село Баошићи. *) У прошломе вијеку то бијаше Својина прво Екатерине Змајевића, а позније, од 1733. г. грофовске породице Смећа (Conti Smecchia), који су имали своје дворове у Баошићима на красивим положајима при обали. На једном планистичком цртежу од 1752. г. обиљежени су старински зидови (Città Antica) двора Баошина.

*) „Херцег-Нови.“ Т. Г. Поповић. Задар, 1884. „Шематизам“ бококот. 1896. стр. 41.

GRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

М. Црногорчевић.

НОВА РУСКА-ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА У КАРЛСБАДУ.

Сваки добар новитат у православном свијету пријатан је побожном срцу православног Хришћанина; а још је он пријатнији православном Србину, кад се тај новитат деси у православноме словенскоме свијету.

И наше је срце велика радост обузела, кад смо овога пута видјели нову руско-православну цркву у Карлсбаду. То пријатно задовољство и радосни осјећаји гоне нас, да о том милом нам новитету прогворимо неколико ријечи и с њим упознамо вриједне читаоце „Просвјете“; јер смо увјерени, да ће и њих интересирати та новина, као и да ће им бити много пријатно, кад чују о умножењу православнијех цркава, па још словенских, у средини Јевропе, гдје се широм распртило лутеранство и друге разне хришћанске секте, које врло мало имају сличности са правом Христовом науком и св. апостолеком црквом.

Са увеличањем државне величине, сјаја и политичког полета руске царевине — тога гигантскога колоса државе и народа на земљином шару, подиже се све више и више и — *Православље*, које бјеше притиснуто и потиштено Римокатолизмом, Протестантизмом и другим сект. црквама.

Данас, благодарећи Богу и руској моћи, Православље захвата земљиште и тамо, гдје је оно најмање трпљено било. У мјестима, гдје се некада није смјело ни споменути Православље, још мање подизати православни храмови и чути звона — ти мили благовјесници служба и молитава истиновјерних Хришћана; у мјестима, гдје се рачунало за велепздајство бити Право-славним Хришћанином, данас тамо смјело оно ступа и шири се са својим вјесницима и анђелским трубама, подсећајући околне да се сјете своје старе, праједовске вјере Православне и оних својих милих предака, који за своју вјеру на костру изгореше и свој онебесвећени Дух предадоше Богу правде и истине. — Славни мученици Хус и други данас пријатно посматрају са висина отаџбину своју, гледајући да се у њој појављује и васкрсава вјера, коју су Они на огњу исповједали и у аманет роду своме оставили. Они су се данас још више Богу моле за ускренуће Православља у домовини им и Бог ће његове праведне молбе услити, а Православље ће запарити се, гдје је и царствовало.

Преставник славенског народа и велики штићеник Православља, велика Русија подиже на све стране св. православне Богомоље и шаље учене свештенике, те ови шире вјеру православну и узносе Богу топле молитве за умножење Православних и утврђење Православља. Тај рад већ почиње доносити плода, и ако Бог да, он ће с дана на дан доносити плодове још обилатије. Упознавање иновјерних са православном црквом, учењем и службом већ је изазвало размишљање код многих и о том: *да ли би и како ли би се могли присајединити источно-православној цркви...* У циљу том већ се и зборови држе и пијете расправе и књиге пишу. Између ових највише се у том воблицују *Евјангелијум* и *инглеска-епископална црква*, која је недавно нарочито изазването најчистије своје Богослове — слало у Русију и на исток православни, да што више и боље проуче православну науку и црквене обреде источно-православних цркава. Сад је потребно мало више рада и предузетљивости од стране представника источно-православних цркава, и ствар ће се ријешити повољно за Православље. У времену, кад их папска гурдељивост од себе гура, дужност је васеленске цркве, да их у своја материнска наручја, као добру своју дјецу, прими и пригрли. На мисији је руској да сад сву своју снагу употреби на повољно ријешење тога питања, за што ће јој света православна црква ваада бити благодарна.

Руско правитељство и св. Синод подигли су приличан број цркава и капела ван своје отаџбине. Међу овима по љепоти и уресу одликују се: Висбаденска, Берлинска, Паризска, Дрезденска, Емска, Посдамска, Баденбаденска (руска и грчка), Прашка, Францесбадска и т. д. А ове године је довршен величанствени храм: св. *Кирила и Методија* у Карсбаду, коју као новитет и хоћемо да укратко прикажемо поштованим читаоцима „Просвјете“ и — Српству.

Нова Карлбадска црква, по грађевинству и лијепој изради, може се упоредити са величанственом и богато украшеном висбаденском црквом на романтичном Нероновом Брду. И Карлбадска је црква крестообразна и са пет кубета, па и торњем, који је једним продужењем зидова спојен са главним Храмом. Цртач и творац плана јој хтио је, сигирно, да споји, у овој грађевини оба стила — византиски и готски —, па му није баш на особито задовољство испало. У цјелини узевши, симетрија не може издржати критику. Сем тога и врло је неподесно земљиште и положај за такву

једну грађевину. Осим опасности, која страшно пријети грађевини, и нека законитост од великих других грађевина, па и од шуме и брда, доста непријатно дира око православнијех Хришћана сутерен и они станови испод самога Олтара и Храма. То је не само непријатно оку, него је и недоликујуће светињи Хришћанској. Кубета и јабука на торњу и кретови позлаћени на цркви служе за украс Храма.

Цијело здање велико је у дужину око 24. м. у ширину 14 и 8. м. у висину 11. м.

Портал — улазна врата са запада су величанствена и сва спољашњост здања је вјештачки урешена са орнаментикама и шарамма. Углови Храма са све четири стране су живописани. Прозори су двостажни на по некима живопис светитеља, а други су од шаренога стакла, да производе јак утисак на гледаоца.

Унутрашњост је подијељена на неколико одјељака. Олтар — са жртвеником и ђакоником; средина Храма са двије пијевнице; препрата — са двије собице: једна служи за гардиробу посјетилаца, а друга за спрему. Зидови Олтара и Храма су лијепо живописани, а под је паркетиран и лијепим ћилимима застрт.

Иконостас је изрезан од растовине и врло је лијепа радња. Урешен је лијепим принадлежним иконама — живопис нове школе, али је ипак довољно одржан дух православља. На иконостасу би једни рекли, да израда св. двери не одговара строго руском обичају. Пред престолним иконама висе врло лијепа и велика кандила од сребра, која у исто доба служе и за чираке, јер имају мјеста и за свијеће.

Испод иконостаса, или боља рећи пијевница и солеје, на обје стране имају по двије иконе за целивање на аналојима. Иконе су богато урешене и живопис је лијеп, али по неком изузетном обичају, или жељи настојатеља цркве, стављени су чирци пред тим иконама (у мјесто за иконама), да је приступ немогућ и народ не приступа и не цјелива их. Тек по неки — прости хришћанин, који радије одаје „Богу Божије“, мучи се и тамо и овамо обилазити око икона и чирака, док како тако, и то, тако рећи, с тешком муком и у пола испуни дужност и жељу своју. Ово би требало непремјено поправити.

Принадлежности св. трпезе, жртвеника и олтара има и то све ново и богато, као што то може само у великој Русији бити и побожни Руси приложити.

Служба се у Карлсбаду врши само преко љета за вријеме сезоне лијечења. Желити би било, да у овакој Богомољи никада не заћуги пјесма и молитва Богу. Добро би било, кад би и љети и зими и дању и ноћу пјевала и славила она Богу и Господу нашему Исусу Христу.

Хор црквени лијепо пјева и ако их нема више од четири пјевача у хору. Радујемо се што се руско хорова пјеније шири и множи у православном свијету. Нека би Господ Бог дао, да оно продре уши иновјерних и умилним пјенијем омили им православну цркву!...

— Са особитом радошћу можемо јавити, да се у Маријенбаду спрема материјал за подизање нове руско-православне цркве. Казаше нам да је већ и план готов и да ће бити исти као у Баден-Бадену. Нека нам се опрости, ми би рекли да је љепши и симетричнији план емске цркве, и да би такве требало свуда подизати.

Карлсбад.

Е. Н.

ЉЕТОПИС ШКОЛЕ ДРОБЊАЧКЕ

од њена постанка до 1892 године

пише **Косто Лучић**, учитељ.

(Наставак.)

За ову школску годину био је ревизор тада архимандрит морачког манастира, а сад Митрополит Црногорски, г. Митрофан Бан.

Идуће школске године 1875 и 76 буду смијењени два прије поменути учитеља, а на њихово мјесто буду постављени поп Митар Поповић из Васојевића, и Јако Костић и данас учитељ, а у овом љетопису повнат нам, као приватни учитељ на Превишу у години 1869-ој.

Овај поп Митар такође је због своје уредности у свијем својим радима оставио лијепијех успомена у нашем племену.

Ко је пак био за ову школску годину ревизор не зна се извјесно, као ни то, да ли је он што својим доласком користио школскијем потребама, али сва је прилика, да је и овај што се оно рече: „дошао, па прошао!“ или може бити није ни долазио. Године 1876 зарате опет Црногорци с Турцима, те се рад и у овој као и по другијима школама прекине, па је за све вријеме ратовања ова школа као болница служила.

Тако, дакле, ова школа није ушљед рата радила све од год. 1876, па до 1880-те.

Истина, по неки донадује да је школа радила 1879 и 80 године, и да је био учитељ Симо Мартиновић, али је то нејасно доказивање, јер за ту годину не знаду једном пријемни који је он држао, нити пак ко му је ревизор био. Сва је прилика, да за ову годину није школа могла радити, јер те године (1879) још рат прекинут није био, него се војевало око Улциња и околине му.

Школске 1880 и 81 г. био је учитељ прије поменути г. Симо Мартиновић сам. Које је разреде овај учитељ држао — не зна се; а што се тиче његовог живота као учитеља свако доказује, да је то за ђака био више тирјанин, него учитељ. Његовијех ученика има данас доста одраслијех, који причају, да не само што је ученике погрднијем именима за вријеме лекција називао, него се није устручавао између осталијех тјелеснијех казна ученика бити и ногама.

Ево једног примјера:

Миладин Дуборије, који је и данас жив, учаше код њега у I. разреду, т. ј. боље рећи долазио је у школу, а није учио, пошто не знађаше готово ништа. По уведенном реду, да сваки ђак чита наизмјенице у школи молитву, разумије се, дође ред и Миладину.

Уђе г. учитељ, ђаци устадоше, а он нареди, да се чита молитва. Таци опет ћуте. Зачуђен учитељ запита: „коме је данас ред?“ „Миладину!“ рекоше они. „Миладине! читај Молитву!“ Миладин сиромашне не знаваше ни прословити, ама бојећи се учитеља, знајући какав је, настави: „вајмја опа и сина свјетог Дука амин! Оче наш иже јеси на небеси“, па ту стаде, пошто даље не знађаше. Учитељ Симо опет нареди да чита, на што му овај тихо да га слабо ко чује рече „не знам“. Можда не чувши учитељ ове ријечи, а и овако озлоијеђен наједанпут разгоропади се, па

рече: „вичи, колико можеш!“ Јадни Миладин послуша, те — из свега мозга: „Оче наш иже јеси на небеси!“ па опет стаде, а учитељ не буди лијен, но — загон на њега, једном тољагом дренавачом, коју он вазда доносаше, па по њему два три пута „пљас“ „пљас“. Миладин, колики је и данас, момак одрастао, јуриш из банка пут њега, на што се Симо мало измаче, и измичући удари га и опет неколика пута, па повиче ђацима: „држ'те!“ а ђаци ухвати, па обали, а добри учитељ онда, да истражи срце, не гледаше, чим ће ударити, или ногом, или дренавачом, докле га поштено измлати. Јадни ђак гледао је последије да му се освети, али му за руком не испаде, те мораде, бојећи се и опет чега овоме слична, оставити школу.

Ево и још један такав примјер:

Једном учитељ Симо предаваше ђацима последије подне, док неко испод прозора: „О Радоване!“ То бјеше ђак I. разреда Радован Микезић тако се зваше. Он мало ослушну, да види хоће ли опет звати, док теке опет: „О Радоване!“ а наш ти Радован, онако сједећи раздере се: „Ево ме о-о-о!“ Учитељ, мјесто да га посаветује, као што је требало скочи пут њега, ухвати га за преи, па с њим под ноге. Како му је било то Бог не дао мени!

Исти овај ђак, неће једном кад се запођела у школи ријеч о свињи, учини једну малу комендијцу.

Учитељ између осталијех питања што задаваше о том појединим ученицима, запита Радована:

„Какву нам корист даје свиња?“ Радован не знадијаше, колико ћускија, никад ништа не знаде, имађаше обичај погледати по друговима, кад га што учитељ запита, онако испод ока, неће ли му ко дошапнути. У томе се све његово знање састојаше. Некакав објешењак, ама да не чује учитељ, рече му: „Носи јаја!“ Радован кривоно исправи тада главу и на учитељево питање са потпуном реченицом одговори: „Ми имамо, господине, корист од свиње, што нам носи јаја!“ Стаде смијех и урлик по школи. Симо опет хладнокрвно: „Имаш ли ти свињу код куће?“ а Радован: „Ја имам, господине, свињу код куће!“ Учитељ опет: „Па какву ти корист даје?“ а он: „она ми корист даје — носи јаја!“ Учитељ, познавајући њега, и да је то код њега озбиљан одговор, знао је, да му је неко дошапнуо оне ријечи, па ће запитати: „ко му каза?“ Ђаци сви као ниједи, а он настави на Радована: „оваквиче, онаквиче“, докле му је воља било.

Боже сачувај да се данас што овако деси! Прије би се такав завод могао назвати: завод за морално убијање, него ли завод за васпитање.

Ревизор за ову школску годину био је г. Стево Чутурило тада гл. шк. надзорник црногорскијех школа.

По свршетку испита, видећи, да школско здање ни у колико не одговара хигијенскијем и педагошкијем захтјевима, нареди према околностима следећу поправку:

Да се предходно дигне у висину, како би остала на два ката.

Да се учине шире и више све шупљине (врата и прозори) на школском здању.

Да се у доњем кату начине станови за учитеље с одаклијама, а на горњем да буду двије учионице с једном, између овијех, малом собицом, која ће служити као соба за одмор учитељима између часова.

Тако, дакле, још тада уређену у главном школу видимо је и данас, изузимајући, разумије се, мање њене поправке унутра према потребама.

Трошкове око наведене поправке сносило је цијело племе према могућности, ради чега су, гледајући на њихово материјално стање, раздијељени у три класе, од којих 1 као најбогатија класа морала је дати за подмиру наведене поправке по 15 шестица — (разумије се да је ово давао појединац). Друга класа по 12, а трећа по 8 шестица, а ако ни оволико због сиромаштине није могао дати, то је онда као надничар на школском здању морао одрађивати свој припанути му дио, докле би га одрадио.

Ову радњу закупили су били контрамом Стеван Пекић, тада капетан дробњачки, и брат му Митар Певлић, који је, као што ћемо виђети, и учитељску дужност у овој школи вршио.

Поправка ова учињена је у вријеме школ. ферија, те школа у свом раду није ништа изгубила.

Идуће школске 1881 и 82 године уз поменутог учитеља Мартиновића постави гл. шк. надзорништво и још једнога, т. ј. Мила Протића, родом из Плеваља, који за ово звање добио је оспособљење у тадашњој Цетињској Богословији, гдје се је као државни питомац оспособљавао.

За ову школску годину било је у сва 4 разреда уписано 34 ученика с ученицама, и то:

У I-ом разреду било их је 9 ученика и 2 ученице, у II-ом 8 ученика и 2 ученице, у III-ем 3 ученика и 1 ученица, а у IV-ом 9 ученика.

Школу су сви редовно похађали, а тако исто сви су и испиту присуствовали, и ниједан није понављао.

Што није наведено и за прошле године, колико је које било ученика, узрок је тај, што или није било, или нијесу сачувани школски протоколи. Тек од ове школске године има један стари испитни протокол, којим се ова школа још и данас служи.

За ову шк. годину био је ревизор данашњи гл. шк. надзор. г. Ђуро Поповић, а тада учитељ Нисшићки.

Је ли каквих прихода имала ова школа за подмиривање најпречих својих потреба за ову годину, као и за прошле — не зна се.

Једино толико морао је сваки ђак донијети по 1 цванцику (34 нов.), с чиме је плаћен школски послужитељ. На овај начин рађено је сваке године, докле се није установила школарина уз државни данак, као што ћемо доцније напоменути.

Идуће шк. 1882 и 83 године, пошто одавде отиде С. Мартиновић остаде за учитеља сам Миле Протић, држећи сва 4 разреда.

Свега било је уписано 67 ученика и 5 ученица, и то: у I-ом разред. 45 уч. и 4 ученице, у II-ом 9 ученика, у III-ем 8 ученика и 1 ученица а у IV-ом само 5 ученика.

Течајем шк. године напустило их је 8 ученика из I-ог разреда школу због домаћих својих околности, а остали су сви присутни испиту били. Понављао није ниједан.

Испит је био 24 Јуна, а ревизор је био прота Милутин Церовић, сад архимандрит Цетњски.

(Наставиће се.)

С Т А Р И Н Е

II.

Писмо владике Арсеније ¹⁾.

Б. М. П. И. Ч. И. С. и пр

Пишем у богохраниво мѣсто Грбаль г-ну попу Петру Буџину како смо доходили тамо и тако разумѣх датие братучедъ поша тако ја г-н вла-ка заповиѣдам да ту инорію држиш и да ми отправаљаш црковне после по уставу како свѣта мати црква заповиѣда аколи би се кой христианин наша даби мою заповиѣдъ непослушо такови дае проклет и он и нѣгов дом ѡ коиби свещеник икаква посла црковног у те домове учинио такови да будет лишен свещенства нако поп Перо Буџин.

† а џ пі мѣа генара у Гербель.

Вла-ка Арсеније..... своєю роукою.

III.

Два писма владике Саве.

САВВА ВЛ-КА ²⁾.

Пишем попу Петру Буџину и присиљаѣм благословеніе а восѣх его како и сам чуѣш и видиш како су тизи попови притисли те нѣх иноріе нехоће да пуце едан другом вѣдне куће, но ти споом Пером подиѣли све те кубашке или уѣдне држите и у цркви ѣм чатите и поите и богу се молите, кому е криво бог му намирио, кокли без суда држе неће им бит благословено, тако знай и да си здраво

Вла-ка Савва роукою

У Станевић јануариа д † а џ ѝ ѝ

• — •

Гд-не попе перо: ево чуем дати се... братучедъ поп Петро помаіо: маму то манство негово неће друго учинити но разореніе тѣлесно и душевно: Зато ти заповиѣдам влашћу црковном: коега татора он недержи и шним се не милуе како Б-г и црква и правила црковна заповиѣдаю, прихвати га ксебе и држига а нему иноріа ние ни за потребу: номуе некаква книга пала с неба ка мухамеду: нег иде шном по свіету да люди и народъ вара како тако и чини: и да си здраво: ³⁾

На Станевиће априла † а џ ѿ ѿ

Вла-ка Савва роукою

IV.

ПЕТРЪ БЖІЕЮ МИЛОСТИЮ ПРАВОСЛАВНИ МИТРОПОЛИТ ЧЕРНОГОРСКИ СКЕНДЕРИСКИ И ПРИМОРСКИ. ⁴⁾.

Чесному Гд-ни ѡпу игумну Никодиму и прочим свещеником, благородним кнезовом, барактаром, харамбашам п прочим главаром и старіешинам

и свиѣма обще ровчанима Морачанима и ускоцима. о Господѣ здравствовати и радовати се.

Казаће ви калуђер наш Григорій сев на уста щосам му наредио од мое стране дави рече зашто они дан немах времена на да се свама кой бесте дошли разговорим, нити у ову к изговорити могу ; самове молим да у љубав и у слогу међу се живете, и да сиромаше хрѣране у турску земљу нећерате баре међу вама поставите, и да се мирите свасо-евићима и свиѣма ским имате кое зло, тако и међу собом, и да немате примати ни держати ни уедно мѣсто никаквога калуђера иностранога, зашто видим да уче народ наспако, и виенчаю криюћи беззаконо и сваке арђаве ствари чине, и вараю народъ и маме пайсе последе ругаю ; а незна се ткосу ни откудасу, но се отъ нихъ чувате и ниеднога кой ние отъ ове земле не примате дави ние просто ни благословено но проклето.

Спроч. остаем жудећи ви свакога добра и пощена

Ное. й., †āŷčĕ на Станевиће

Вла-ка Петр ваш доброжелатель.

Опаске. 1.) Писмо владике Арсеније писато је на малом формату просте подебље хартије. Испод горњих седам великих слова, које не могу разумјети шта значе, ударен је печат, на којем се види црногорска круна т. ј. круна, два орла, а испод лав. На лијеву и десну страну између круне и два бијела орла види се крст, испод којег стоји поједан бијели голуб, а около истог чита се:

ARSENIOVA
BIBLIOTEKA
ARSENIOVA
CRNOJEVIC
Арсени. Пламенец; митрополит. цетск.

Поп Перо Бућин, као „Кубашки“ парок (село опћине Грбаљске), премину назад по прилици сто година у своју парохију, а укопан је у храму св. Јована на Трешњицу.

2.) Писмо „Савва Вл-ка“ писато је на дуплом али малом листићу. Одма до „Савва Вл-ка“ види се велики печат са круном као и на Арсенијевом писму, а около истог чита се:

† Савва. Ивановић. митрополит. цетински.

3.) Друго писмо „Саве владике“ писато је такођер на малом листићу. Нема никаквог печата.

Поп Петро, којег владика Сава спомиње у ово друго писмо, он је као што чујем од старијех људи отишао са својијем сином Крстом неће у Русију и таме је он, па и син му преминуо.

4.) Писма владике Петра (св. Петра) мора се односити на оно свједо-чанство које је већ штампано у Х. свеску Просвјете. Одма иза „Петрѣ Божією Милостию“ ударен је велики печат са црногорском круном, а около се истог чита :

Петрѣ Петровић. Б. мил. православни архереи : чѣ. зѣ. скѣ. пр.

На сва пасма, гдје се налазе мале точкице на њека мјеста, значи да је на оригиналу то мјесто распарано.

Котор, 16/11 (28/11) 1897 год.

Дамјан Бућина.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Из Русије. — Министарстве спољнијех послова подићи ће право-славне цркве у свима странијем државама, гдје их још нема, а гдје има рускијех становника, који су стално настањени, или долазе чешће као путници.

Абесинска црква у Јерусалиму. — Њ. В. Султан је одобрио, да Абесинска црква у Јерусалиму буде независна од грчке патријаршије, али је руски посланик савјетовао Абесинцима, да признају велику цркву и Патријарха, који се неће мијешати у њихове послове.

Из Скопљанске митрополије. — Октобра 4 послје подне приспио је у Скопље архимандрит г. Фирмилијан, новопостављени администратор скопљанске епархије и дочекан је са великијем почастима од народа и депутација из скопљанске епархије.

Митрополит Амбросије отишао је из Скопља у Цариград, да му патријаршија одреди друго мјесто.

Распис свештенству Скопљанске Митрополије. — Као што јавља „Цариградски Гласник“ упутио је администратор Скопљанске Митрополије г. Архимандрит Фирмилијан на подручне окружне протопрезвитере овај распис (окружницу):

„Дошавши на управу Скопљанске Митрополије, ја сам дошао у здравље, част и славу нашемо Цара и Господара Њ. Ц. В. Султана, за чије се здравље и славу молим, да помоћу царских власти: живим и радим, трудим се и бринем за наше добро, срећу и напредак. Као православног свештенику и администратору Скопљанске Митрополије мени је нарочито повјерено старање о нашој светој цркви и свештенству, о школама и учитељима, и ја нећу никада жалити никаква труда, да мојој светој дужности тачно одговорим. Но, да бих у овоме успио мени је потребна братска моћ све браће свештеника. Та помоћ састоји се у томе: да сваки брат свештеник свагда буде на своме послу тачан и и уредан, побожан и кротак, као што то наређују и свети канони и црквена правила. Због тога наређујем:

1. Да свештенство тачно и уредно врши црквено правило у храмовима Божјим и домовима хришћанским;
2. Свештенички чин строго захтијева, да сваки свештеник свагда буде чист и пристојно ођевен, и за то је сваки свештеник дужан, да пази како на чистоћу свога тијела тако и на своје пристојно одијело;
3. Да строго пази на свој живот и понашање, како у дому своме, тако и у парохији;
4. Да се са учитељима лијепо слаже и братски потпомаже живећи у миру и љубави.
5. Да се нико од свештеника не усуђује, да *неразведену жену од мужа вјенчава за другога човјека.*“

Овај распис изволите, господине прото, саопштити подручном вам свештенству на потпис, а наређујемо вам, да строго пазите на извршење овдје изложених наредаба.

Браћа свештеници наћи ће у мени свагда доброг искреног брата и пријатеља, али дужност налаже: да се добри свештеници и одликују, а криви и лоши казне.

Ви ћете ми, Господине Прото, у што краћем року поднијети тачан извјештај за ваш дјелокруг. У томе извјештају мора бити:

1. Име и презиме, и године старости свакога свештеника;
2. Свештеникове способности и владање.
3. Име парохије и колико домова има?
4. Има ли парохија цркву?
5. Има ли црква све црквене утвари?
6. Ко је цркву подигао и кад, и има ли каквих старина и знаменитости.
7. Има ли црква имања, колико и каквог?

— жж —

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Школа у Стабну (у Пиви). Народ је с одобрењом Главног Школ. Надзорништва ове године отворно у Стабнима школу о свом трошку. Гос. командир Вико Радојичић дао је за пет година бесплатно добро уређену и по плану саграђену школу. Дјеце се уписало у први разред 68, у други 4, а у трећи 4. Ове је лијепи доказ, како наш народ тежи за просвјетом, и како наши имућнији људи потпомажу народну просвјету.

Љекарски преглед у школама. У Америци у Бостону и Њи-Јорку, уведено је свакодневно обавезно прегледање дјеце од стране љекара. Њи-Јорк је, као што каже *British Medical Journal*, подијељен на 50 школских дијелова; сваки дио пазе нарочити љекари, који су дужни свако јутро све школе свог дијела прегледати и оне од ученика враћати, који би били сумњиви. У колико је ово умјесно, види се из овог: Љекари су за један дан прегледали 2565 мушкића 1690 дјевојчица, и од њих је било болесно: 14 од дифтерита, 3 од краста, 1 од скарлатине, 35 од заразних очних болести и т. д. Ови бројеви најбоље нам свједоче, како је корисно борити се и на овај начин са заразним болестима и спречавати, да се путем школе не разносе по цијелој вароши.

Чување здравља и школа. Школа је најподесније средство за распрострањавање здравствених поука у народу, а бар ова главна правила школске хигијене требало би да сваки учитељ дјеци објасни, а вриједно је да се добро упамте:

1. Рано лези и рано устани. Одмах по устајању нека ти је прва брига да умијеш лице, да опереш уши, врат и горњи труп, а по себи се разумије, да руке треба опрати сапуном и косу очешљати. Ко се љети рано отпочне купати у хладној води тај се полако оснажи и навикне на хладну воду, да се може и зими купати у њој и у неналоженој соби, а без штете по здравље, само ако је иначе здрав.

Умивање по бунарима и кладенцима не вриједи ништа, јер се пере само лице.

2. У топло љетње доба купај се марљиво у текућој води, али никад дужи од четврт часа, а последије купања обриши тијело каквим оштрим убрусом.

Купатила ради чистоте тијела не треба ни зими никако изоставити, а ноге ваља опрати бар сваких 8 дана.

3. У јутру кад устанеш, а ако је могуће и последије сваког обједа опери и претрљај уста и зубе. Испирај гушу у јутру и у вече свакога дана. Нокте чисти свакога дана, јер се испод њих често скрива клица болести, али немој их никад чистити у друштву, него код своје куће.

4. Тијелу су вам угодна сва умјерена кретања, па за то и једноме и другоме полу препоручују се игре са трчањем и скакањем, гимнастику, пливање, топиљање на топиљкама, радове у пољу и башти.

5. Сувише тепло одијело разњежава тијело, па зато је нездраво. Ко никад не топли свој врат најмање ће назепети; главу на пољу ваља лако покрити, а у соби никако.

Корзети су шткодљиви, а такође и тијесна обућа — обоје доносе неприлике.

6. Буди умјерен у јелу и пићу. Још из дјетињства навикавај се на редовне обједи и клони се пабирчења између њих, а поглавито се чувај слаткиша, јер кваре желудац и зубе. Не једи никако врела јела, једи лагано и жваћи добро. Читање за вријеме јела није здраво.

7. Свијеж ваздух и сунчана свјетлост необходимо су потребни за здравље; старај се да обоје обилато и дуго струје у собу за спавање и становање.

8. Љети ради колико је могуће при отвореним прозорима, а зими обнављај собни ваздух више пута дневно отварајући врата и прозоре.

9. Није нездраво фавати љети код отвореног прозора, само не одмах до њих него мало у страну.

10. Избјегавај дизање прашине по соби, а тако звано пајање треба увијек да буде влажним прибором за чипћење.

Уљудан човјек никад не пљује по собном поду, а такође не залупљује вратима.

11. Не читај и не пиши у сумраку, а такође немој у сутоњу радити никакав ручни рад.

При писању држи тијело усправно, не наслањај груди на ивицу писаћег стола, нагни главу мало у напријед и ослањај се потпуно табанима на под.

12. Не пребацај ноге једну преко друге нити у кољену нити око кожных заглавака и не подвизај ноге испод столице.

13. Сједи увијек тако да ти је свјетлост (или лампа) са лијеве стране, а како при писању тако и при читању треба да ти је око удаљено од предмета бар за 35 см.

14. При писању наслони руке до лаката на сто.

15. Како је за здрав дух нужно и здраво тијело, то упамти она правила, владај се по њима, па можеш постићи обоје.

„Н. З.“

Др. Рад: Лазар.

Карактеристика учитеља. — Бивши француски државник и министар просвјете Гизо (умро 1874,) овако карактерише учитеља: Дobar учитељ много више зна, него што предаје у школи, јер предаје с увиђавношћу и укусом; он живи у нижем дјелокругу, али опет има узвишену душу

која чува његово достојанство, а без којег никад не би могао задобити поштовање и повјерење породице, он стоји и друштву ниже од многих људи, али ријетку мјешавину њежности и сталности, те није ником понижан; није непознат са својим правима, али много више мисли на своје дужности, свакоме даје добар примјер и све савјетује; он прије свега никако не жели да изиђе из свог положаја, но је њиме задовољан, с убуђењем, да ради за општо добро; ријешен је да живи и умре у школи, у служби основне школе, која је уједно служба и Богу и човјечанству. —
„Учитељ.“

Читање у хору. — Од читања у хору, кад био разред гласно и по такту чита, има се велика корист. Користи су следеће: 1) Читањем у хору принуђен је да чита сваки ученик у исто вријеме и без изузетка. Овако читање оживљава рад и разведрава ученике исто онако, као што и киша послѣ лѣтње жеге кријепи увенуло биље; 2) Читањем у хору плашљиви се храбре, брзи уздржавају, а троми потетичу на живљи рад; 3) Читање у хору у разредима гдје има много ученика, једино је и најбрже средство, да се сви ученици могу извједбати у читању; 4) Код читања у хору треба при свакоме знаку толико застати, док учитељ не да знак да се пође даље; 5) Код читања у хору не смије се викаати, а темпо може бити нешто бржи, јер сувише лагано читање губи смисао.
„У. В.“

Хришћанство и вјера у васпитању. — Професор Алфред Куне у својој теми: Како утичу школа и штампа на васпитање омладине? долази до ових закључака: Главна је погрешка нашег научног система та, што се сувише цијени интелектуално и рационално образовање, којим се придаје велика вриједност за развој етичког образовања. Запамтити чије-налице, имена и године, не значи то исто, што и дати духу мисли и осјећања, која ће растјерати зло. Учитељи нека не развијају разум на рачун свијести. Полутанство је врло штетно. Осудити нека мисли шта ко хоће, али се мора признати, да је она најјача потпора моралу. Хришћанство је најјача брана противу свих зала и свију страсти.
„Школ. Одјек.“

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

„Дело“ лист за науку и књижевност и друштвени живот. Свеска за октобар изашла је са овим садржајем:

Пјесма љубави, од Јеле.

Актеја, од Сергија Норманског — Сигме, (с руског Цв.)

Фалбови критички дани, — метеоролошко разматрање — од проф. Јеленка Михаиловића (наставак).

Угашена звијезда, пјесма од Вој. Илића.

Први кораци роман К. М. Стањковића, с руског П. П. Т. свршетак).

Вуку Ст. Караџићу (гласа), од Николе Богосављевића.

Увод у палеонтологију приступно предавање од д-ра Светолика Радовановића проф. Велике Школе.

Јунак наших дана, друштвени роман Јанка М. Веселиновића (наставка.)

Вук Стеф. Караџић од Симе Н. Томића (наставка).

Јавна ријеч у Турској од пок. Галиб-ефендије.

Критика и библиографија: Д-р Живојин Ђорђевић. Унуг за препаровање животиња. Београд. Цијена 2 дин. Реферат В-а.

Стеван Бешевић—Петров. Моји записници, слике и успомене Загреб. Цијена 1 круна. Реферат Ж. О. Дачића.

Brusque formation d'une doline en Serbie, par M. le Professeur J. Cvijić à Belgrade (Serbie.) — Spel., bulletin de la Société de Spéléologie. Реферат В. С.

Les glaciers naturels de Serbie par M. le Dr. J. Cvijić de Belgrade. — Extrait du Bulletin de la Société de Spéléologie 1896. Реф. В. С.

La grande grotte de Douboka de la Serbie Orientale par M. le Dr. Cvijić de Belgrade. — Bull. de la Soc. de Spéléologie 1895. Реферат В. С.

Исправка. — Вијешке. Друштва Њњижевност и Лични гласови.

„Нови васпитач“ орган за педагошку књижевност власник Мита Нешковић. Свеска XI. година X.

Садржина: Слава Вуку Караџићу! — Из извјешћа кр. жуп. шк. надзорника М. Н. — О циљу и истицању циља. — Други пут са Дитесом. — Са XIV. учитељске скупштине у Крушевцу. — Народно васпитање из Горње Крајине. — Грађа за историју школарства. — „Њњижевни Преглед“ „Новог Васпитача“.

Лист излази сваког дана сваког мјесеца. — Годишња цијена 3 фиор., годишња 1 фиорин 50 нов., на три мјесеца 80 нов. — За Србију годишња цијена 8 динара, годишња 4 динара, на три мјесеца 2 динара.

„Статистика“ српских школа у Турској (у Старој Србији и Македонији) за 1895—1896. школску годину. Прибавио и приредио М. В. Веселиновић. Београд, Државна штампарија, 1897. Стр. 88. Цијена 1 динар.

У овој су књизи поједини одјели штампани на српском и на француском језику.

У почетку ове своје књиге Веселиновић нам прича, на какве су муке ударали Срби, док им је било допуштено да отварају своје школе. У вилајетима битолском и солунском народ је непрестано тражио и молио да му се допусте српске школе, још од појаве прве српске књиге штампане у Цариграду у почетку 1889. год. Народ је тада то радио у неодређеном облику, од страха турског, кријући своје право име, већ се у молбама наводило, да се траже школе на „својем матерњем језику“, или на „словенском“, или чак на „нашем језику“.

Тек октобра 1896. год. почео је народ лично да доноси и да предаје молбе вали-паши и у њима је тражио српске школе, у којијема ће дјеца учити по српскијем књигама, које су штампане у Цариграду.

Српске су школе имале великог успјеха, јер чим би се отвориле навалило би у њих толико дјеце, да се мало ко надао онаквом одзиву. Али то је најбољи знак, којему народу припадају Македонци и Старосрбијанци.

По овој статистици 1895—1896. год. било је у Турској 137 мушкијех и 20 женскијех школа; ученика било је 5995, а ученица 836; учитеља 199, а учитељка 39. Према 1893—1894. год. било је више: 34 школе, 1447 ученика-ца и 65 учитеља.

Gross-Zupan Stephan Nemanja, und Seine Bedeutung für den serbischen Stat und die serbische Kirche. vom Episkop Nik. Ruzitschitsch, Ehrenmitglied der kgl. serb. Academie, Mitglied des serb. wissenschaftl. Vereins zu Neusatz etc. Jena, Druck von Bernh. Engau 1897.

Die Rusisch-orthodoxen Heiligtümer. in den Städten Weimar und Wiesbaden, vom Episkop Nik. Ruzitschitsch. Jena, Druck von Bernh. Engau. 1897.

„**Читанка**“ за први разред основнијех школа, саставио Ђуро Поповић. Друго поправљено издање, прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње, Државна Штампарија 1897. Цијена 20 новчића.

„**Врач погађач**.“ Власник издавалац: Симо Лукин Лазић. Одговорни уредник: Стеван Бешевић Петров.

Једини лист у Српству за шалу и за подсемијевку. Излази у Загребу сваког 15. и 30. у мјесецу. Цијена му је за наше крајеве 4 фиор. годишње, 2 фиор. на по године, а 1 фиор. за три мјесеца.

У државној штампарији у Биограду и у свима државним књижарницама у Србији могу се добити ове књиге Одбора за издавање Вукових списа.

I. Српске народне пјесме; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић:

1) Књига прва, у којој су различне женске пјесме. Биоград 1891. — 8°, стр. LXXX и 662 и 2 листа пота. Цијена у тврдим корицама 4, у меким 3 динара; **CRNE GORE ĐURĐE**

2) Књига друга, у којој су пјесме јуначке и јуначке пјесме (Друго државно издање). Биоград 1895. 8°, стр. VI и 648. Цијена у тврдим корицама 4, у меким 3 динара;

3) Књига трећа, у којој су јуначке пјесме средњих времена. Биоград 1894. — 8°, стр. 551 и 4 листа. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара;

4) Књига четврта, у којој су јуначке пјесме новијех времена о војевању за слободу. Биоград 1896. — 8°, стр. XLVIII и 512. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

II. Српске народне приповијетке, загонетке и пословице; скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић:

1) Књига прва: *Српске народне приповијетке и загонетке*. Биоград 1897. — 8°, л. стр. XVI и 423. Цијена у тврдим корицама 3, у меким 2 динара.

Кроз кратко вријеме ући ће у штампу и

2) Књига друга: *Српске народне пословице*.

Дати су у штампу:

III. Скупљени историјски и етнографски списи Вука Стеф. Караџића: књига I. Историјски списи.

IV. Скупљени граматички и полемички списи Вука Стеф. Караџића:

- 1) Књига прва (год. 1814—1818). Биоград 1894. — 8°, стр. XV и 224. Цијена у меким корицама 3 динара;
- 2) Књига друга, свеска I. (год. 1818—1822). Биоград 1894. — 8° стр. 240. Цијена у меким корицама 3 динара;
- 3) Књига друга, свеска II. (год. 1824—1835). Биоград 1895. — 8°, стр. XI и 241—511. Цијена у меким корицама 3 динара;
- 4) Књига трећа, свеска I. (год. 1837—1847). Биоград 1896. — 8°, стр. 256. Цијена у меким корицама 3 динара.
- 5) Књига трећа, свеска II. (год. 1847—1864). Биоград 1896. — 8°, стр. XI и 257—594 и једна таблица снимака. Цијена у меким корицама 3 дин. — У штампн је и посљедња;
- 6) Књига четврта: Додаци и регистар.

V. Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима; купио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић; треће издање:

Свеска прва (од а до зивање). Биоград 1892. — Вел. 8°, стр. XX и 256. Цијена у меким корицама 4,⁶⁰ динара.

Штампа се и до краја 1897 г. биће готово ново, по Вукову рукопису исправљено и умножено, издање цијелога рјечника.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

Открита подписка на 1898 годъ на духовно-академическіе журналы

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“

и

„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНИЕ“.

1) „Церковный Вѣстникъ“ — еженедѣльный журналъ, служашій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей.

2) „Христианское Чтеніе“ — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи.

Примѣч. Досель „Христианское Чтеніе“ издавалось по одной книжкѣ въ два мѣсяца. Съ настоящаго 1897 года оно, въ удовлетвореніе желанія многихъ подписчиковъ, выходитъ ежемѣсячно, книжками отъ 10 до 12 печ. листовъ. Цѣна на него остается прежняя, т. е. 5 рублей въ годъ, и только подписчики, получающіе его совмѣстно съ „Церковнымъ Вѣстникомъ“ за два рубля, приплачиваютъ на почтовый расходъ за шесть дополнительныхъ книжекъ одинъ рубль.

Въ качествѣ приложенія къ журналамъ редакція издаетъ:

Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста

въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1,000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку. При такихъ льготныхъ условіяхъ всѣ подписчики „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ получаютъ возможность при самомъ незначительномъ ежегодномъ расходѣ приобрести полное собраніе твореній одного изъ величайшихъ отцевъ церкви, — собраніе, которое по богатству и разнообразію содержанія составляетъ цѣлую бібліотеку богословской литературы ея золотого вѣка.

Въ 1898 г. будетъ изданъ четвертый томъ въ двухъ книгахъ, въ который войдутъ бесѣды св. І. Златоуста на книгу Бытія.

Новые подписчики, желающіе получить и Первые три тома, благоволятъ прилагать къ подписной цѣнѣ по два рубля за томъ, въ изящномъ англійскомъ переплетѣ — по 2 р. 50 коп.

Условія подписки.

а) Отдѣльно за „Церковный Вѣстникъ“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ 6 р. 50 к.; за „Христіанское Чтеніе“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 6 р. 50 к.

б) За оба журнала 8 (восемь) руб. съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 (девять) руб. съ пересылкой.

Цѣна за гравидей:

За оба журнала 10 (десять) руб.; съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 11 р. 50 к.; за каждый отдѣльно 7 (семь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 рублей.

За изящный англійскій переплетъ прилагать 50 коп.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія такъ: „Въ Редакцію „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ въ С.-Петербургъ.“

Подписывающіеся въ С. Петербургъ обращаются въ контору редакціи (Невскій пр. 151, кв. 7). гдѣ можно получать также отдѣльныя изданія редакціи и гдѣ принимаются объявленія для печатанія и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

Редакторъ проф. А. Лопухинъ.

ПОДПИСКА НА ЖУРНАЛЪ
„ДУШЕПОЛЕЗНОЕ ЧТЕНІЕ“

на 1898 годъ

(Тридцать девятый съ начала изданія),

принимается: въ Москвѣ — въ редакціи (новый домъ церкви св. Николая Чудотворца, что въ Толмачахъ, квартира протоіерея Димитрія Θεодоровича Касицына); въ Петербургѣ — у книгопродавца И. Л. Тузова, Гостинный дворъ № 45. Цѣна за 12 книжекъ съ доставкой и пересылкой въ Россіи 4 р., за границей 5 р.

Иногородные благоволятъ относиться для подписки такъ:
Москва. Въ редакцію журнала „Душеполезное чтеніе.“

(Адресъ Редакціи Почтамту извѣстенъ).

Немногіе оставшіеся полные экземпляры Душеполезнаго Чтенія за прежніе годы: именно за 1872, 1877, 1880, 1883, 1885, 1886, 1887, 1888 и 1888 продаются по 2 р. 50 к., за 1890, 1892, 1893, 1894, 1896 и 1897 годы по 3 р. 50 к. На пересылку предлагается по разстоянію за 5 фунтовъ 12-ти книжекъ каждаго изъ означенныхъ первыхъ лѣтъ и за 6 фунтовъ 12-ти книжекъ каждаго года изъ шести послѣднихъ лѣтъ.

НАСЛОВИЦА
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
К Њ И Ж Е В Ъ К Р Н О Ј Е В И Ћ С .

Изашла је из штампе нова књижица, од вриједног српског пјесника, приповједача, драматичара и историка Драгутина Ј. Илијѣа, под натписом:

ДРАГУТИН Ј. ИЛИЈЋ.

С В Е Т Л Е С Л И К Е

И З

П Р В И Х Д А Н А Х Р И Ш Ћ А Н С Т В А .

К њ и г а т р е ћ а .

У Мостару, издање и штампа књижарнице Пахер и Кисића 1897.

У овој књижици има три приповијетке: *Иродијада*, *Јуда и Велики Пешак*. Приповијетке су врло занимљиве, те, ко погле познаје књижевне радове Драгутина Ј. Илијѣа, неће посумњати, да је и ова књижица пуна, не само забаве, него и поуке, у толикој мјери, да би могла послужити и за школску књигу.

О прве двије књиге ових „Светлих Слика,“ изразила се мјеродавна српска критика са пијететом, што зајемчава успјех и овој трећој књизи, која прву и другу књигу превазилази дубоким пишчевим посматрањем

оног доба, из кога је црпи своје мотиве, и необично живахним пјесничким сликањем типова и природе, с којом се сретамо ходећи с пјесником у далеке крајеве — колијевке, у којој се Хришћанство одњихало.

Књига износи до пет штампаних табака, у формату као и досадање „Светле Слике“. Хартија је дебела и сатинирана (много боља него у досадашњим). Корнице су од фина картона, са дивотном израдом.

Цијена је књизи за претплатнике 60 хелера, изван претплате 70 хелера, или сразмјерно у динарима.

Књижарнице добијају размјеран рабат.

АЛЕКСА ШАНТИЋ.

Књига III.

ЛИРСКИ ИНТЕРМЕЦО

Пјесме

ХАЈРИХА ХАЈНЕА

У Мостару, издање и штампа књижарнице Шахер и Кисића 1897.

Књига износи до четири штампана табака. Хартија је врло јака и сатинирана, а штампа укусна. Корнице су од врло лијепа картона са дивотном и најновијом израдом.

Да би у читалачком свијету, а особито код јерске омладине, што већег одзива ова књижица добила, одредјена јој је врло умјерена цијена: за претплатнике 50 хелера, изван претплате 60 хелера, или сразмјерно у динарима.

Ако ова књижица одзива нађе, у намјери је преводилац намах и другу књигу дати нам у штампу, а у тој књизи биле би најодабраније пјесме *Хајнове*.

Умољавају се сви пријатељи књижевности, да се заузму око растурања и сакупљања претплатника на ове књиге. — Новац за претплату приматиће свака књижарница.

Ко скупи бар десет претплатника, добија једну књигу на дар; код већег броја претплатника, добија књигу у дивотном повезу. — Књижарнице добијају размјеран рабат.

У складишту књига Државне Штампарије на Цетињу могу се набавити шљедеће књиге:

	Цијена:
	фиор. нов.
ЧИТАНКА за IV разред осн. школа, од Ђура Поповића	— 80
ЧИТАНКА за II разред осн. школа, од Ђура Поповића	— 30
СПИСКИ БУКВАР написали Ђуро Поповић и Јован Рогановић	— 20
ЧИТАНКА за I разред осн. школа, од Ђура Поповића	— 20
ЗЕМЉОПИС за III р. осн. школа, од Ђ. Поповића и Ј. Рогановића	— 20
ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ (стилистика, риторика, поезика) за своје ученице дјевојачког Царице Марије Института на Цетињу и ученике Гимназије и Богословско-Учитељске школе по рускијем и домаћим изворима саставио Ј. Љепава	1 —
ПРЕГЛЕД ОСНОВНОГ БОГОСЛОВЉА израдио Ж. Драговић	— 60

Пјесничка дјела Књаза Николе I.:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА издање на финој хартији	1 —
издање на простијој хартији	— 60
СКУПЉЕНЕ ПЈЕСМЕ	— 80
ХАЈДАНА	— 70
ПОТОЊИ АВЕНСЕРАЖ	— 70
	
CRNE GORE ĐURĐE OSVOJEŃE BARA СПЈЕВ В. Сима Поповића	
ОГЛЕДАЛО СРПСКО	1 50
ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК	— 50
ОСВОЈЕЊЕ БАРА спјев В. Сима Поповића	1 —
РАМО, превео Симо Поповић	— 70
ГРАХОВ-ЛАЗ спјевао Ст. Владислав Каћански. Друго проширено издање	— 15
ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ као владалац, написао Л. Томановић	1 —
ДВОЈЕКОВНА ВЛАДА СЛАВНЕ КУЋЕ ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОША, написао Лазар Т. Перовић издање на финој хар. . . .	— 70
издање на простијој хартији	— 50

Наручбине прима на Цетињу (Cettigne, Montenegro) управа К. Ц. Државне штампарије.

У Котору (Cattaro, Dalmatien) г. Перо Рамадановић К. Ц. агенат.

У Подгорици (Podgoritz, Montenegro) г. Косто Кр. Станић, повлашћени књижар К. Ц. Државне штампарије.

За уредно отпремање наручбина из Складишта јамчи **Управа Државне Штампарије**. На десет порученијех књига шиље се једанаеста на дар.